MATEMATIKAI STATISZTIKA elemei

Dr. Kausay Tibor

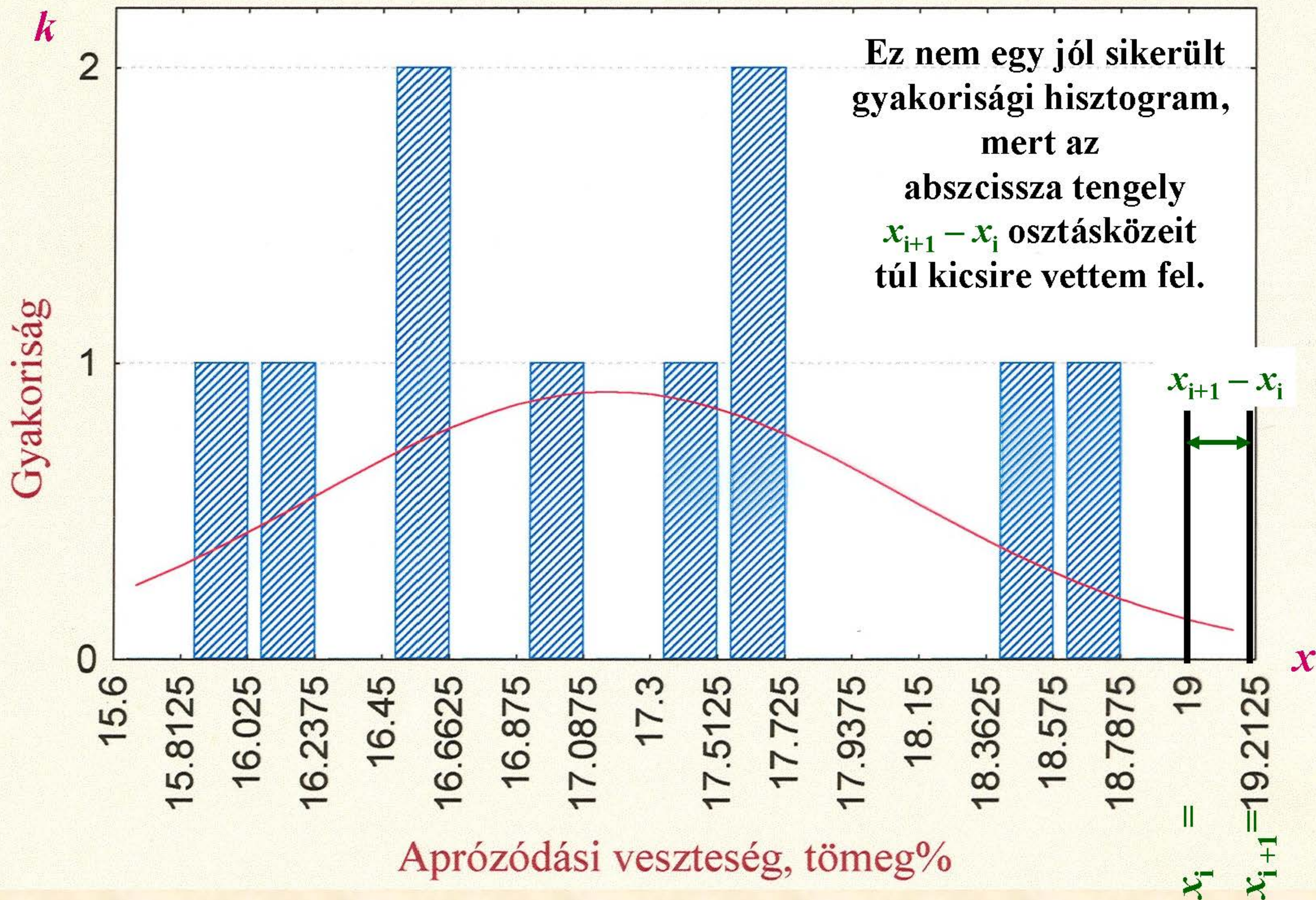
Budapest, 2012. február

PÉLDA A GYAKORISÁG-FÜGGVÉNY SZERKESZTÉSÉRE

Los Angeles aprózódási veszteség [tömeg%]

Minta	Rendezett minta
16,5	15,9
17,7	16,1
16,1	16,5
18,6	16,6
17,4	16,9
15,9	17,4
17,7	17,7
18,4	17,7
16,6	18,4
16,9	18,6

Los Angeles aprózódás mérési eredmények normál (Gauss) görbéje

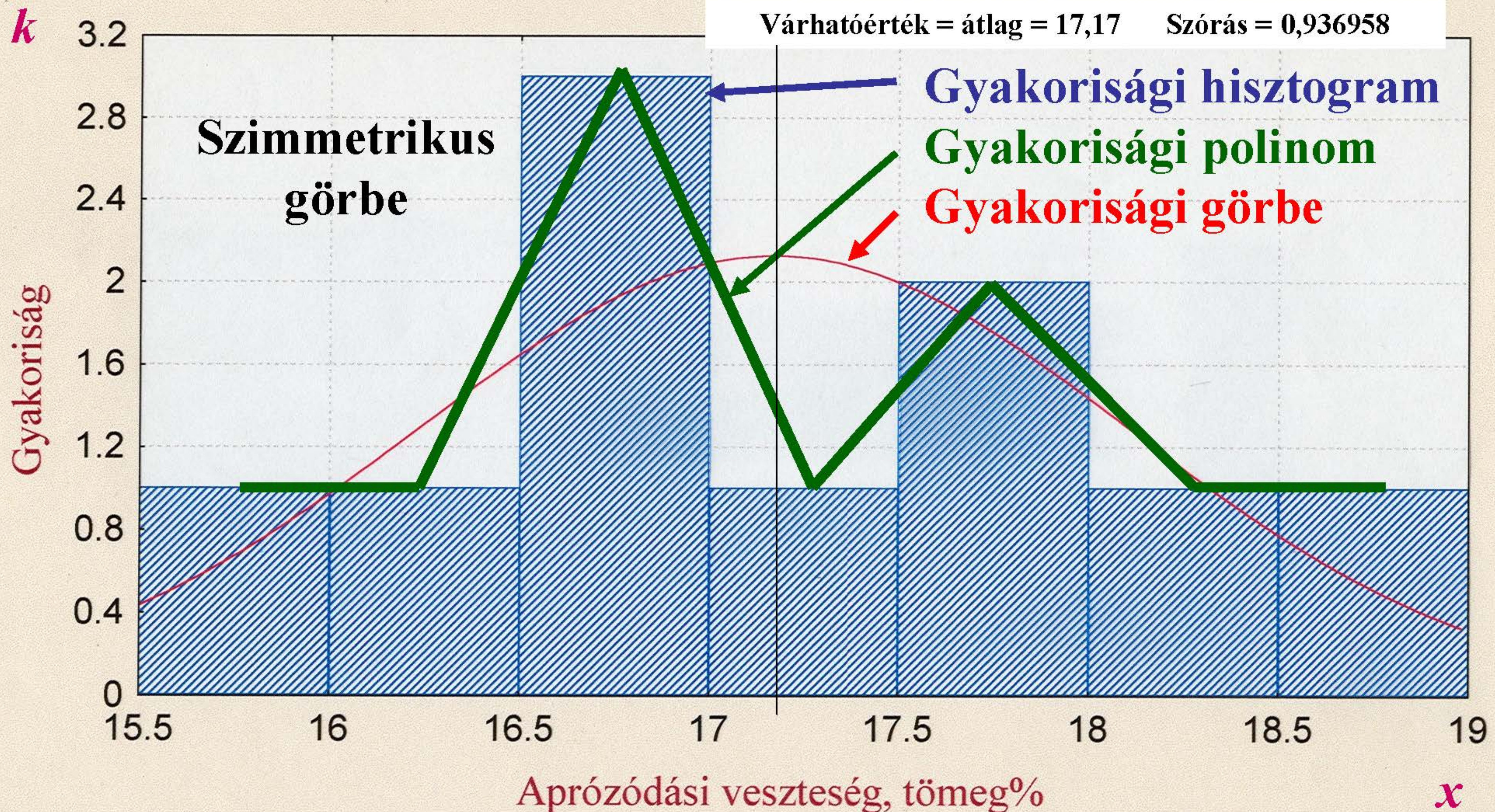
Az x abszcissza tengely felosztására nincs pontos szabály, de az osztáspontok megválasztása általában akkor szerencsés, ha minden $x_{i+1} - x_i$ intervallumba körülbelül

$$\sqrt[3]{n}$$

mintaelem jut, ahol n a mintaelemek száma.

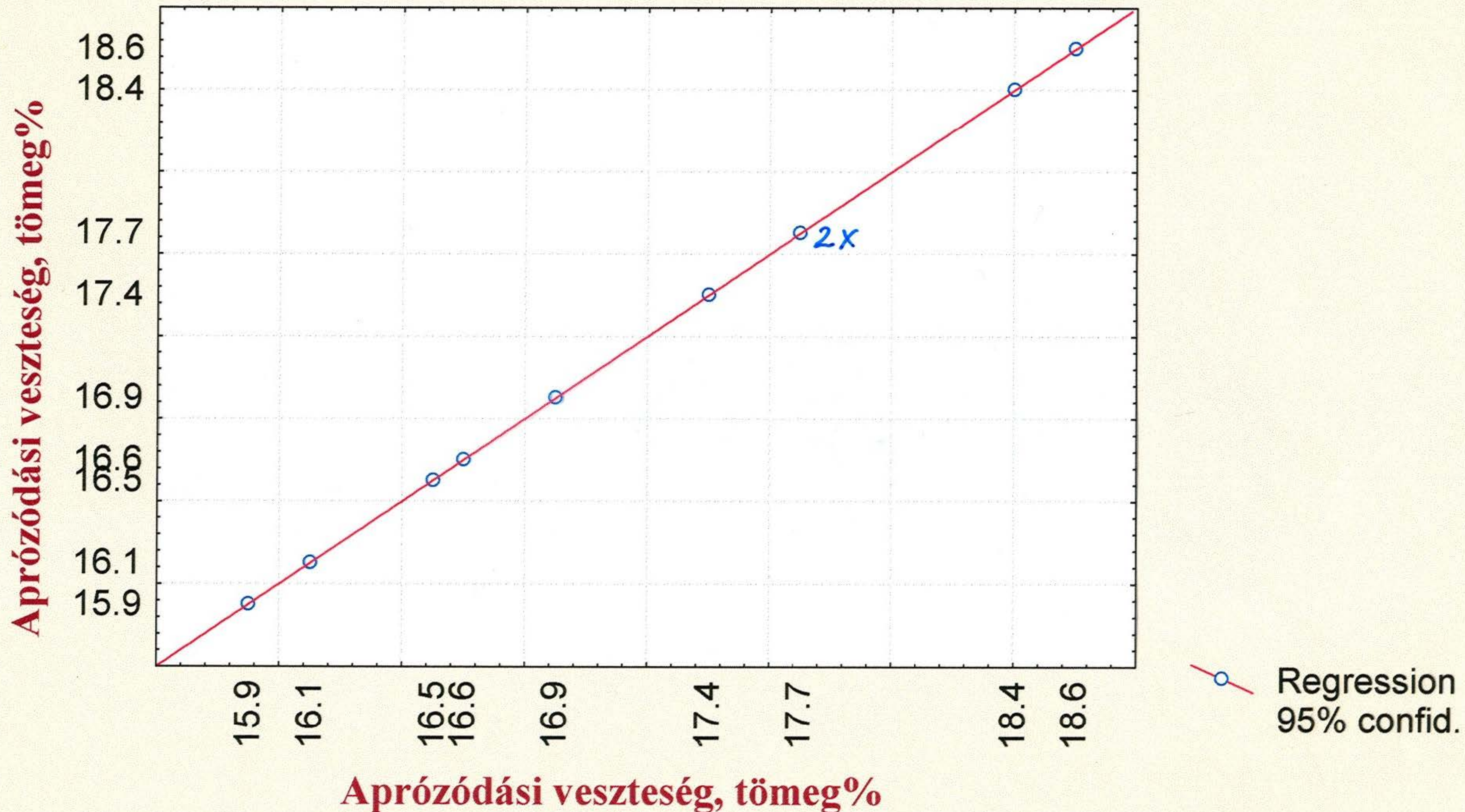
Példánk esetén az elemek száma n = 10, és ideális esetben $\sqrt[3]{n} = \sqrt[3]{10} = 2{,}154$ elem jut egy intervallumba. A 19,0 – 15,5 = 3,5 terjedelmet tehát n/2,154 = 10/2,154 = = 4,6 ~ 5 intervallumra a legcélszerűbb osztani.

Ehhez igazodva az új ábrán 7 darab $x_{i+1} - x_i$ = 0,5 terjedelmű intervallumot alkalmaztunk.

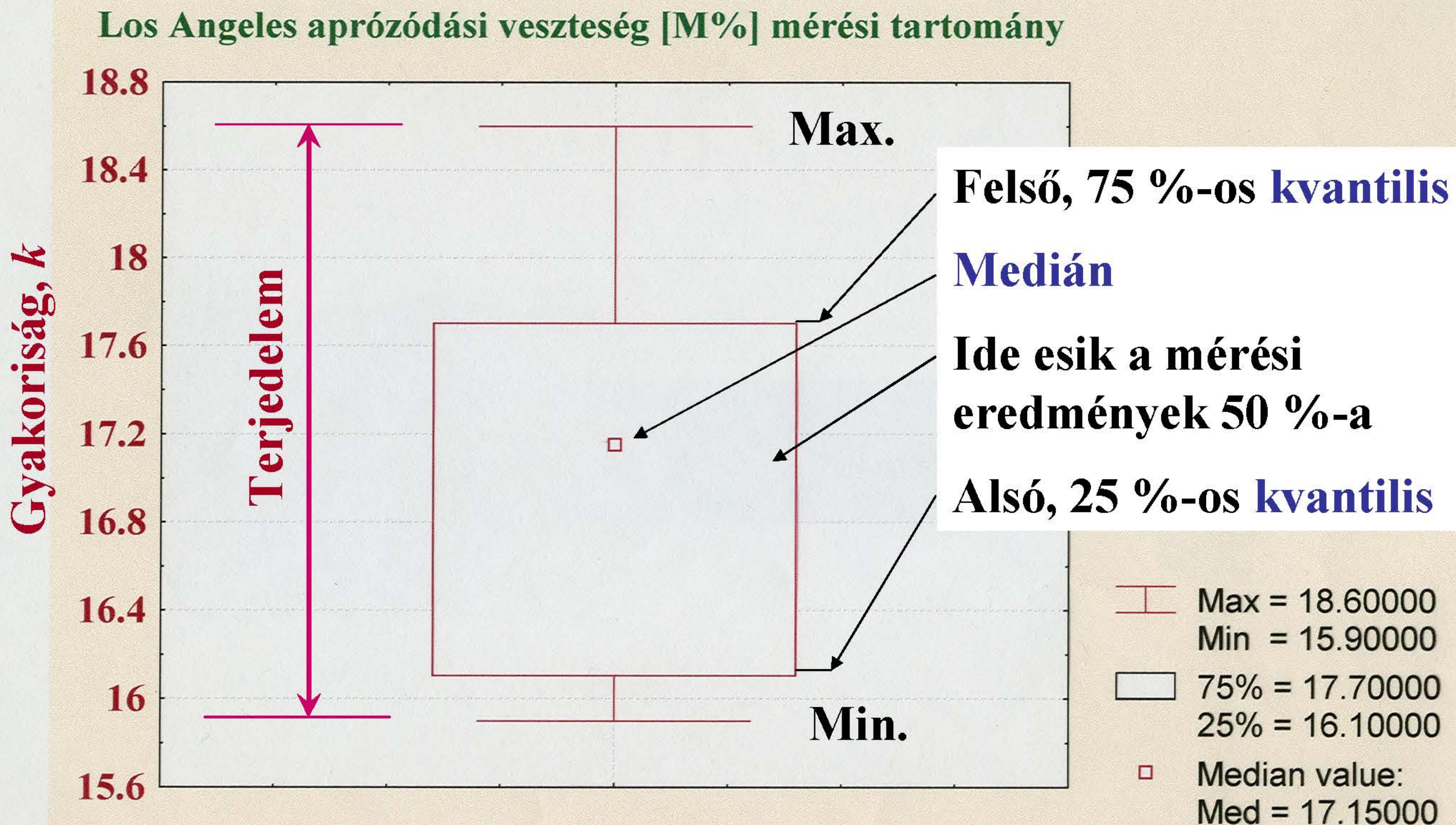

Ez a gyakorisági hisztogram már jobban néz ki, mert az abszcissza tengely $x_{i+1} - x_i$ osztásközei nagyobbak, mint az előző ábrán voltak.

Ez az ábra a gyakorisági ábra „felülnézeteként” értelmezhető. Az ábra nagyon jól szemlélteti, hogy a mérési eredmények elhelyezkedése az abszcissza tengelyen *nem szimmetrikus*.

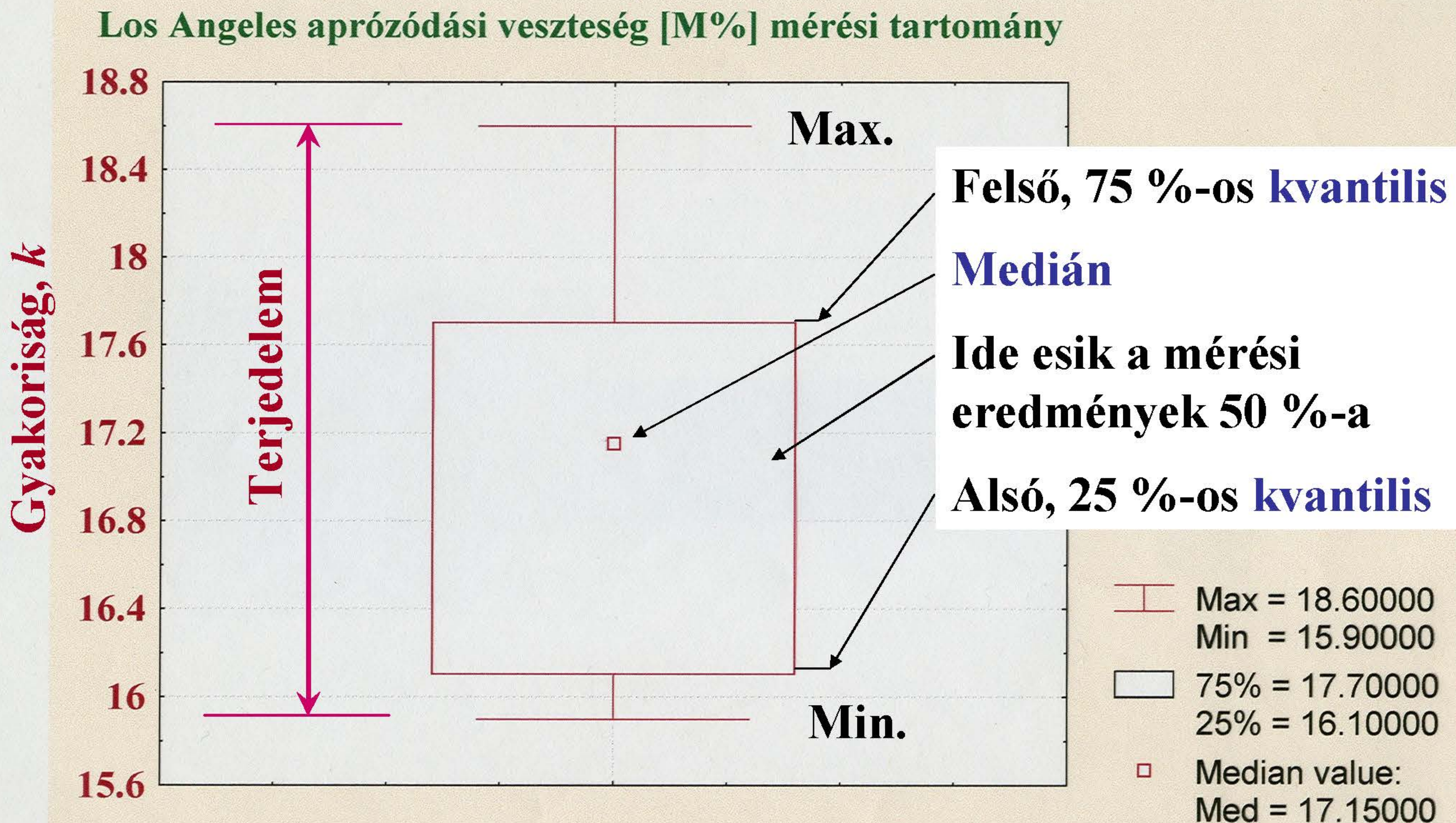

Ez az ábra is a gyakorisági ábra „felülnézeteként” értelmezhető

Medián = **Az *50 %-os kvantilis* neve, illetve értéke. A páratlan számú rendezett minta esetén a középső elem értéke, a páros számú esetén a két középső elem átlagértéke.**

Ez az ábra is a gyakorisági ábra „felülnézeteként" értelmezhető

Medián = Az *50 %-os kvantilis* neve, illetve értéke. A páratlan számú rendezett minta esetén a középső elem értéke, a páros számú esetén a két középső elem átlagértéke.

Ha a *k* tapasztalati gyakorisági értékeket elosztjuk a mintaelemek *n* számával (ez példánk esetén $n = 10$ volt), akkor a $p' = k/n$ tapasztalati relatív gyakoriságokat kapjuk.

Az ordináta tengelyre a $p' = k/n$ tapasztalati relatív gyakoriságokat felrakva a tapasztalati eloszlásfüggvényre, más néven tapasztalati sűrűségfüggvényre (p') jutunk.

A sűrűségfüggvény alatti terület értéke 1,0, vagy százalékban kifejezve 100 %.

A p' sűrűségfüggvény egyes x_i abszcissza értékeitől balra vett görbe alatti területek értékét koordinátarendszerbe felhordva a (tapasztalati) *p* eloszlásfüggvényt kapjuk.

Eloszlásfüggvény és jellemzői
(az MSZ 18288-5:1981 szabvány szerint)

Egyenlőtlenségi együttható:

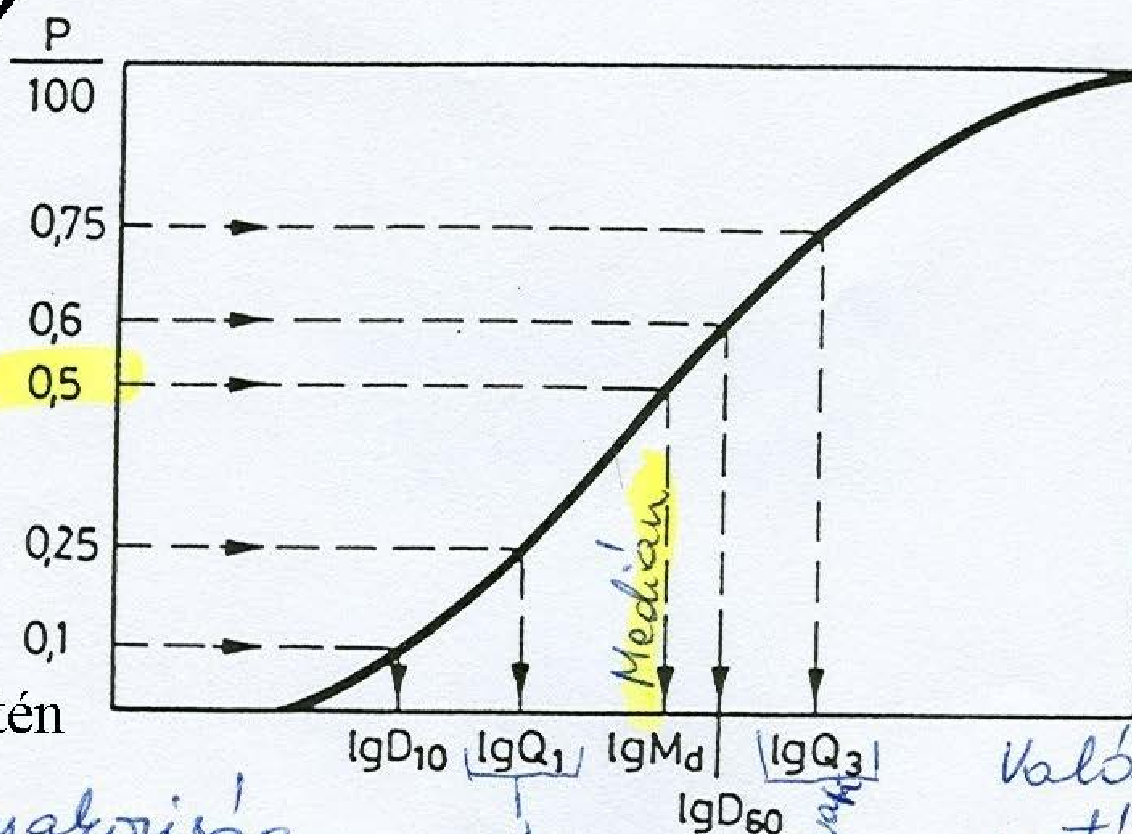
$$u_{60} = \frac{D_{60}}{D_{10}}$$

kőanyag szemhalmazok esetén általában

vagy

$$u_{70} = \frac{D_{70}}{D_{10}}$$

adalékanyagok esetén

Osztályozottsági érték:

$$DQ_g = \sqrt{\frac{Q_3}{Q_1}}$$

Asszimetria érték:

$$SK_g = \sqrt{\frac{Q_1 \times Q_3}{M_d^2}}$$

Módusz = A gyakoriság függvény legnagyobb értékéhez tartozó valószínűségi változó.

Valószínűség eloszlás esetén a tengely beosztás lineáris

Valahol olvastam: **A brüsszeli városvezetés a Brüsszelben élő *Carl Friedrich Gauss* német matematikust felkérte arra, hogy végezzen matematikai módszerrel lakossággal kapcsolatos felmérést. Könnyen lehetséges az, hogy a világ első ilyen felmérése született *Gauss* módszerével, és talán Brüsszel városa volt az első, aki megbízást adott a tudományos megalapozottságot igénylő munkára.**

Gauss **Brüsszel lakosait kirendeltette a templom előtti térre, és ott a toronyból irányítva nagyságrend alapján rendezte őket, mégpedig úgy, hogy középen a legmagasabbak és két oldalra csökkenő magasságúakat állította. Így alakult ki a *Gauss* görbe, mely harang alakú. Ebből a görbéből számításokkal meghatározta, hogy a lakosságnak hány %-a nagyon alacsony, alacsony középméretű, magasabb és igen magas.**

Carl Friedrich Gauss
német matematikus portréja
(*Gottlieb Biermann* festménye, 1887)

Született:
Német-római Birodalom, Braunschweig-Lüneburgi hercegség, Braunschweig, 1777. április 30.

Meghalt:
Hannoveri Királyság, Göttingen, 1855. február 23.

Forrás: Wikipédia

DG7678836U6

Deutsche Bundesbank

Frankfurt am Main
1.Oktober 1993

A német márkát 2001. december 31-én kivonták a forgalomból, mert 2002. január 1-én az euro lett a fizetőeszköz Németországban.

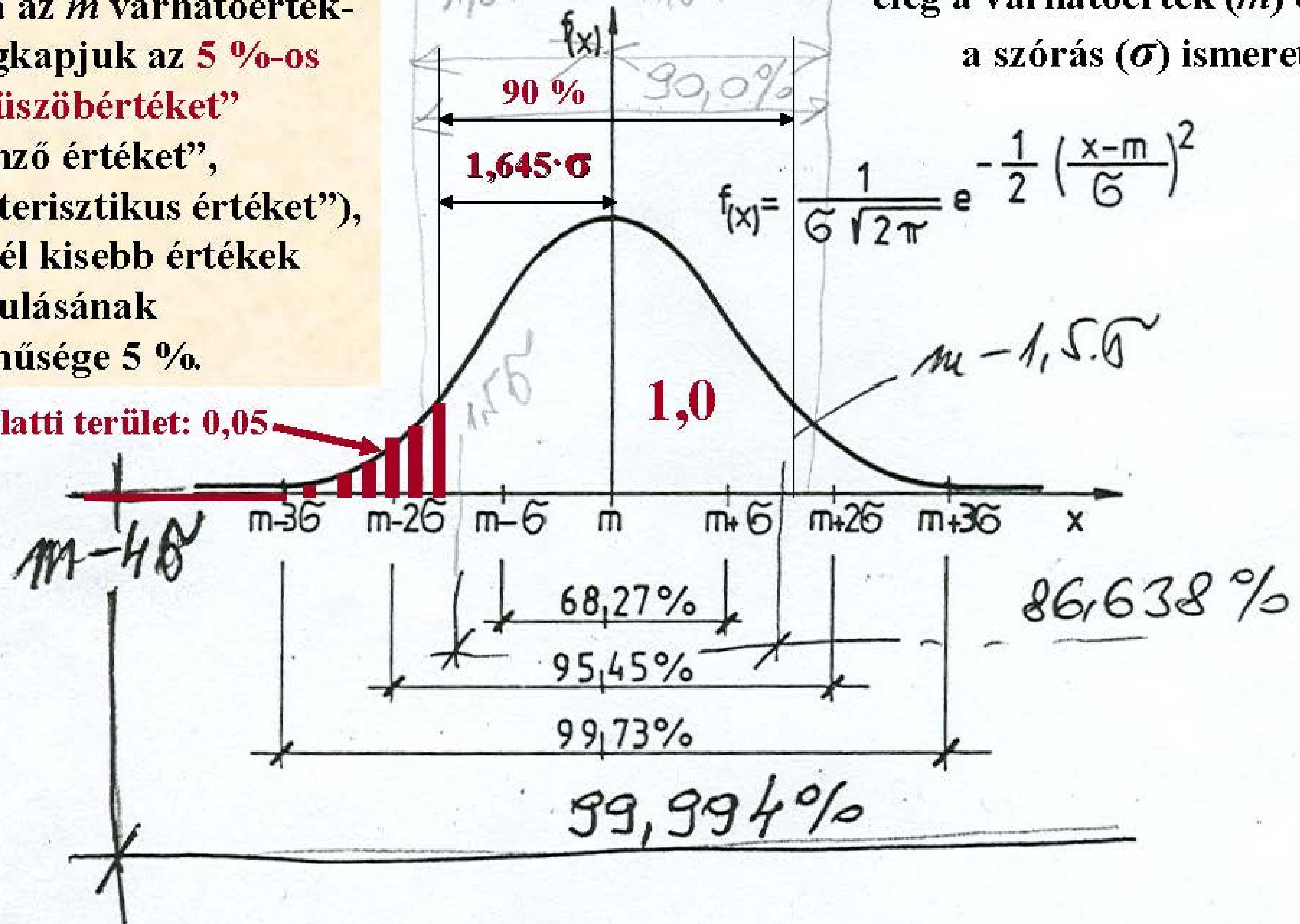
Tessék megfigyelni a pénzen a *Gauss*-görbét és egyenletét.

Ezt a példányt 2001. június 19-én vásároltam az OTP-ben:

PÉNZNEM /Currency/	VALUTA/CSEKK ÖSSZEG /FX Amount/	ÁRFOLYAM * /Exchange rate/	FORINT ELLENÉRTÉK /HUF equvivalent/
DEM	10,00	129,18	1.292

A σ szórás 1,645-szeresét levonva az *m* várhatóérték-ből megkapjuk az 5 %-os alsó „küszöbértéket" („jellemző értéket", „karakterisztikus értéket"), amelynél kisebb értékek előfordulásának valószínűsége 5 %.

A *Gauss* függvény megadásához elég a várhatóérték (*m*) és a szórás (σ) ismerete.

Normális (Gauss-sűrűségfüggvény)

Éltető – Ziermann: Matematikai statisztika

TÁBLÁZATOK

1. táblázat

Eloszlás fv.: $A\Phi(x)=\frac{1}{\sqrt{2\pi}}\int_{-\infty}^{x} e^{-\frac{u^2}{2}}\,du$ függvény értékeinek táblázata ha $u = x - m$ és $\sigma = 1$

x	Φ(x)	x	Φ(x)	x	Φ(x)	x	Φ(x)	Valósz. szint
0,00	0,5000	0,44	0,6700	0,88	0,8106	1,32	0,9066	
0,01	0,5040	0,45	0,6736	0,89	0,8133	1,33	0,9082	
0,02	0,5080	0,46	0,6772	0,90	0,8159	1,34	0,9099	
0,03	0,5120	0,47	0,6808	0,91	0,8186	1,35	0,9115	
0,04	0,5160	0,48	0,6844	0,92	0,8212	1,36	0,9131	
0,05	0,5199	0,49	0,6879	0,93	0,8238	1,37	0,9147	
0,06	0,5239	0,50	0,6915	0,94	0,8264	1,38	0,9162	
0,07	0,5279	0,51	0,6950	0,95	0,8289	1,39	0,9177	
0,08	0,5319	0,52	0,6985	0,96	0,8315	1,40	0,9192	
0,09	0,5359	0,53	0,7019	0,97	0,8340	1,41	0,9207	
0,10	0,5398	0,54	0,7054	0,98	0,8365	1,42	0,9222	
0,11	0,5438	0,55	0,7088	0,99	0,8389	1,43	0,9236	
0,12	0,5478	0,56	0,7123	1,00	0,8413	1,44	0,9251	
0,13	0,5517	0,57	0,7157	1,01	0,8438	1,45	0,9265	
0,14	0,5557	0,58	0,7190	1,02	0,8461	1,46	0,9279	
0,15	0,5596	0,59	0,7224	1,03	0,8485	1,47	0,9292	
0,16	0,5636	0,60	0,7257	1,04	0,8508	1,48	0,9306	
0,17	0,5675	0,61	0,7291	1,05	0,8531	1,49	0,9319	
0,18	0,5714	0,62	0,7324	1,06	0,8554	1,50	0,9332	86,64
0,19	0,5753	0,63	0,7357	1,07	0,8577	1,51	0,9345	
0,20	0,5793	0,64	0,7389	1,08	0,8599	1,52	0,9357	
0,21	0,5832	0,65	0,7422	1,09	0,8621	1,53	0,9370	
0,22	0,5871	0,66	0,7454	1,10	0,8643	1,54	0,9382	
0,23	0,5910	0,67	0,7486	1,11	0,8665	1,55	0,9394	
0,24	0,5948	0,68	0,7517	1,12	0,8686	1,56	0,9406	
0,25	0,5987	0,69	0,7549	1,13	0,8708	1,57	0,9418	
0,26	0,6026	0,70	0,7580	1,14	0,8729	1,58	0,9429	
0,27	0,6064	0,71	0,7611	1,15	0,8749	1,59	0,9441	
0,28	0,6103	0,72	0,7642	1,16	0,8770	1,60	0,9452	
0,29	0,6141	0,73	0,7673	1,17	0,8790	1,61	0,9463	
0,30	0,6179	0,74	0,7703	1,18	0,8810	1,62	0,9474	
0,31	0,6217	0,75	0,7734	1,19	0,8830	1,63	0,9484	
0,32	0,6255	0,76	0,7764	1,20	0,8849	1,64	0,9495	
0,33	0,6293	0,77	0,7794	1,21	0,8869	1,65	0,9505	95,00
0,34	0,6331	0,78	0,7823	1,22	0,8888	1,66	0,9515	
0,35	0,6368	0,79	0,7853	1,23	0,8907	1,67	0,9525	
0,36	0,6406	0,80	0,7881	1,24	0,8925	1,68	0,9535	
0,37	0,6443	0,81	0,7910	1,25	0,8944	1,69	0,9545	
0,38	0,6480	0,82	0,7939	1,26	0,8962	1,70	0,9554	
0,39	0,6517	0,83	0,7967	1,27	0,8980	1,71	0,9564	
0,40	0,6554	0,84	0,7995	1,28	0,8997	1,72	0,9572	
0,41	0,6591	0,85	0,8023	1,29	0,9015	1,73	0,9582	
0,42	0,6628	0,86	0,8051	1,30	0,9032	1,74	0,9591	
0,43	0,6664	0,87	0,8078	1,31	0,9049	1,75	0,9599	91,98

Valószínűségi szint %-ban $= 100(2\Phi - 1)$

mert: $100\{1-(1-\Phi)\times 2\} = 100(1-2+2\Phi)$

91,98 → azaz alul is felül is 4,01 % mert $\frac{100-91,98}{2}$

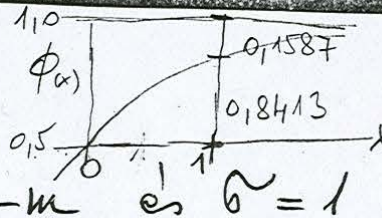
1,645×σ esete:

$100 - 95 = 5\,\%$ (Δ)

$2\times 5 = 10$

$\frac{10}{100} = 0,1$

$1 - 0,1 = 0,9$

1σ esete

$1 - 0,8413 = 0,1587$

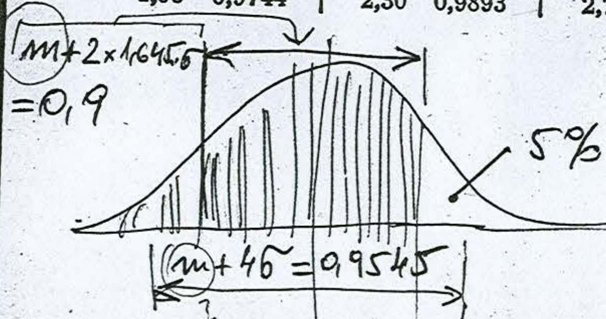
Lefelé szimmetrikus, ezért

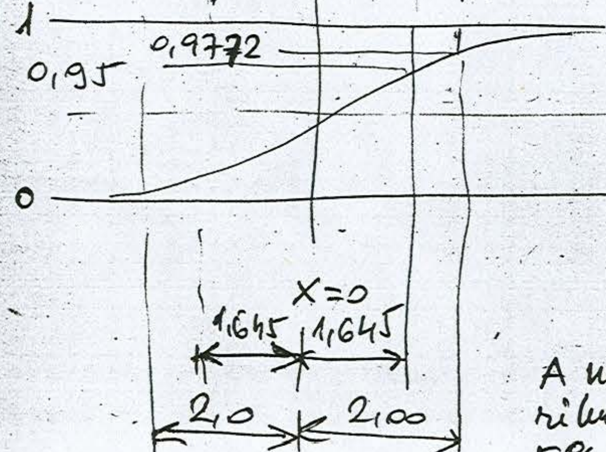
$2\times 0,1587 = 0,3174 = 31,74\,\%$

$100 - 31,74 = 68,26\,\%$

x	Φ(x)	x	Φ(x)	x	Φ(x)	x	Φ(x)
1,76	0,9608	1,96	0,9750	2,32	0,9898	2,72	0,9967
1,77	0,9616	1,97	0,9756	2,34	0,9904	2,74	0,9969
1,78	0,9625	1,98	0,9761	2,36	0,9909	2,76	0,9971
1,79	0,9633	1,99	0,9767	2,38	0,9913	2,78	0,9973
1,80	0,9641	2,00	0,9772	2,40	0,9918	2,80	0,9974
1,81	0,9649	2,02	0,9783	2,42	0,9922	2,82	0,9976
1,82	0,9656	2,04	0,9793	2,44	0,9927	2,84	0,9977
1,83	0,9664	2,06	0,9803	2,46	0,9931	2,86	0,9979
1,84	0,9671	2,08	0,9812	2,48	0,9934	2,88	0,9980
1,85	0,9678	2,10	0,9821	2,50	0,9938	2,90	0,9981
1,86	0,9686	2,12	0,9830	2,52	0,9941	2,92	0,9982
1,87	0,9693	2,14	0,9838	2,54	0,9945	2,94	0,9984
1,88	0,9699	2,16	0,9846	2,56	0,9948	2,96	0,9985
1,89	0,9706	2,18	0,9854	2,58	0,9951	2,98	0,9986
1,90	0,9713	2,20	0,9861	2,60	0,9953	3,00	0,9986
1,91	0,9719	2,22	0,9868	2,62	0,9956	3,20	0,9993
1,92	0,9726	2,24	0,9875	2,64	0,9959	3,40	0,9996
1,93	0,9732	2,26	0,9881	2,66	0,9961	3,60	0,9998
1,94	0,9738	2,28	0,9887	2,68	0,9963	3,80	0,9999
1,95	0,9744	2,30	0,9893	2,70	0,9965		

1,96×σ esete; Valószínűségi szint = 95 % (valósz. 2 kétoldali)

2σ esete =

$100,00 - 97,72$

$\Delta = 2,28\,\%$

$2\times 2,28 \cong 4,55$

$\frac{4,55}{100} = 0,0455$

$1,0 - 0,0455 = 0,9545$

A normál eloszlás szimmetrikus, ezért mindez az alsó 5%-os alulmaradásra is igaz!

Ha az építőanyagok tulajdonságait valószínűségi változóként fogjuk fel, akkor megfelelőségüket általában az 5 %-os alsó küszöbértékük alapján ítéljük meg.

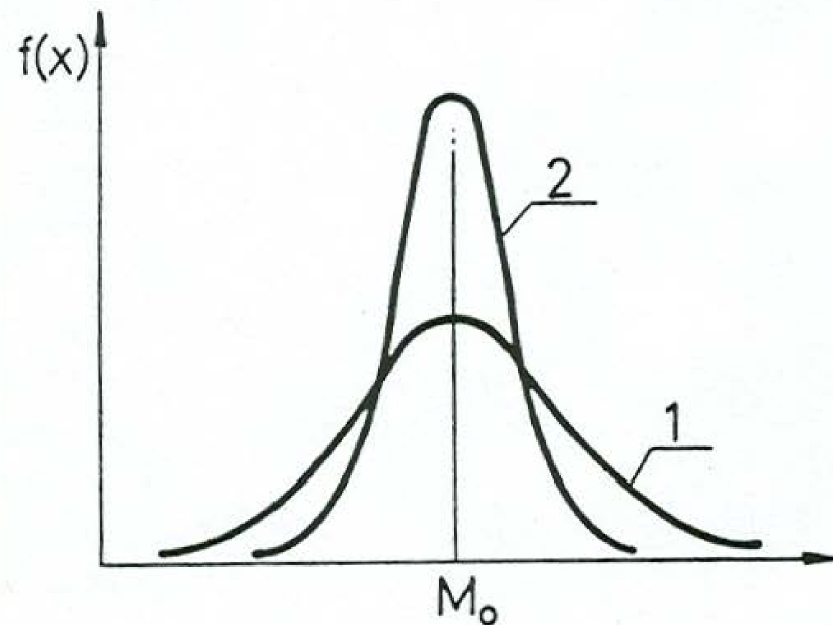
Kérdés, hogy az építőmérnök a valószínűségi eloszlás felső küszöbértékét használja-e a méretezés során?

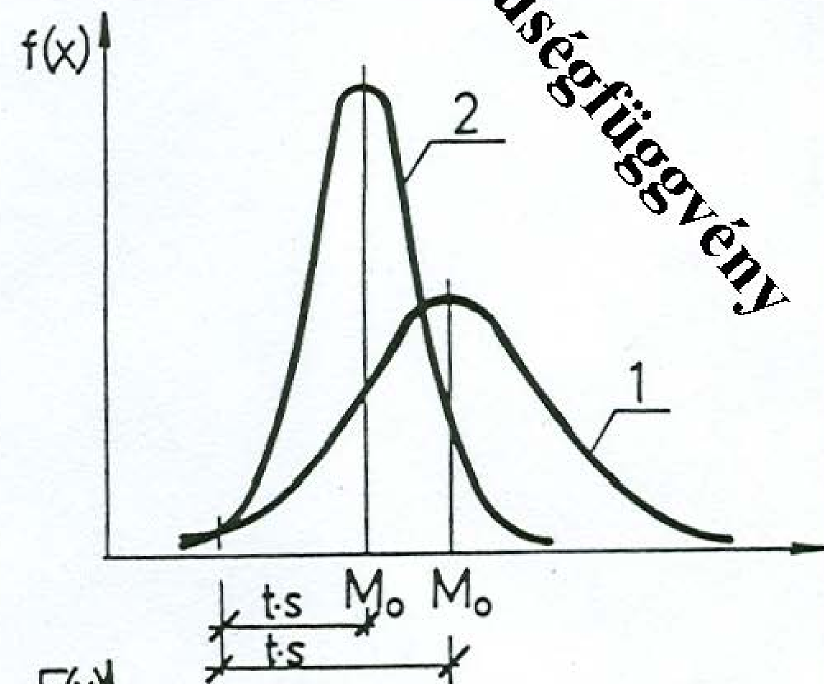
A válasz: ***Igen*****. A hatásokat (például szélteher, hóteher, födémek terhe, vízépítésben a legmagasabb vízszint stb.) általában felső küszöbértékükkel szokás figyelembe venni.**

Említettük, hogy a *Gauss* függvény megadásához elég a várhatóérték (*m*) és a szórás (*σ*) ismerete.

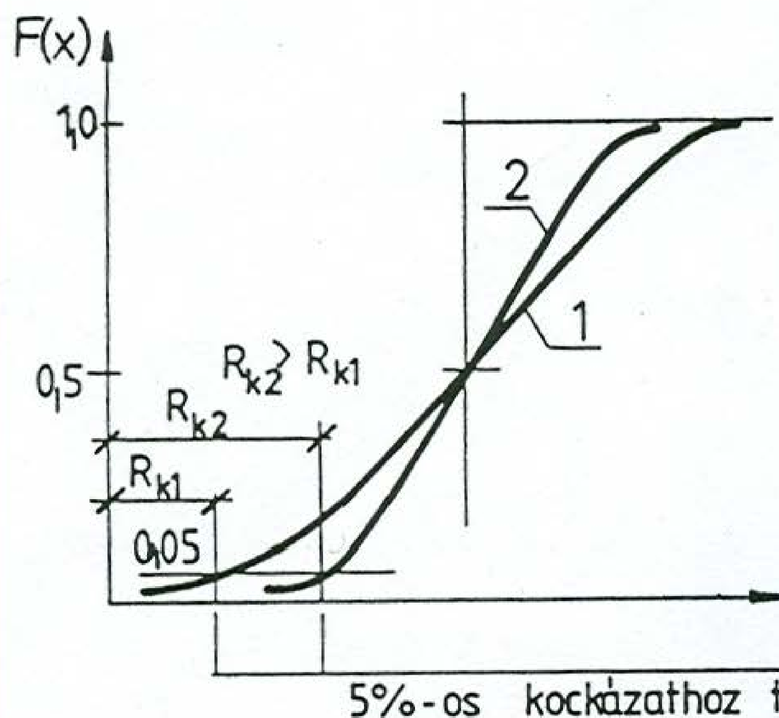
Az elméleti várhatóérték (*m*) a *Gauss* görbe helyét, az elméleti szórás (*σ*) a *Gauss* görbe terjedelmét (terpesztését) határozza meg.

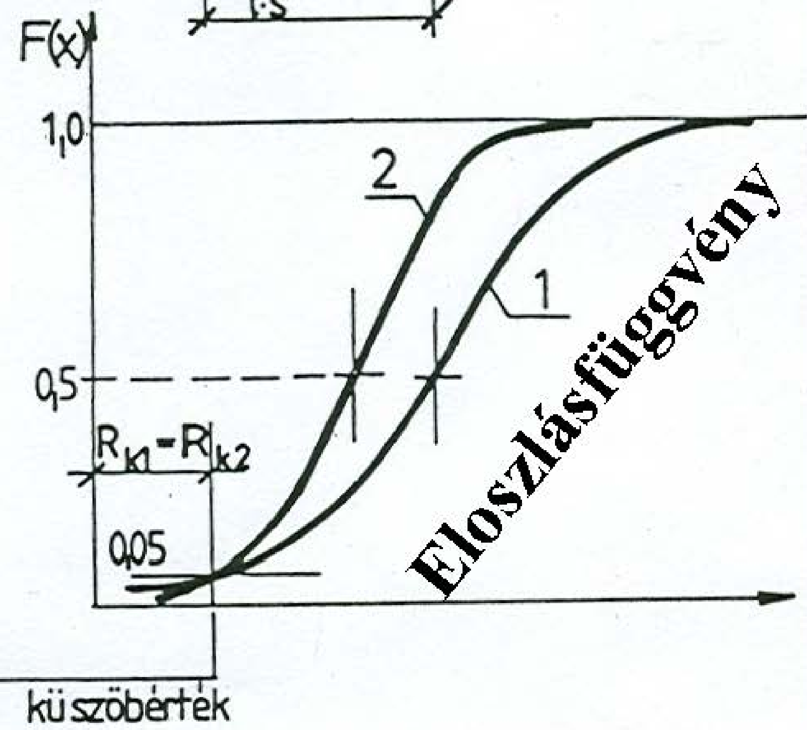
Sűrűségfüggvény

Eloszlásfüggvény

Néhány fogalom (1)

- **Alulmaradási hányad:** Az előzőekben említett görbe alatti terület (0,05, illetve 5 %) neve.

  Meghatározás: A teljes tételben a megfelelőségi feltételt ki nem elégítő rész részaránya.

- **Alulmaradási tényező:** Az előzőekben szerepelt 1,645 vagy más értékű szorzó.

  Meghatározás: Szorzó, amellyel a szórást megszorozva, és a szorzatot a várhatóértékből (az átlagból) kivonva, a küszöbértékre jutunk. Jele általában: λ_n. Ilyen a későbbiekben tárgyalásra kerülő t_n *Student* tényező is.

- **Alulmaradási tágasság:** Az alulmaradási tényező és a szórás szorzata.

  Meghatározás: Az alulmaradási tágasságot a várhatóértékből (az átlagból) kivonva a küszöbértéket (*jellemző értéket, karakterisztikus értéket*) kapjuk. Más szóval a várhatóérték (az átlag) és a küszöbérték különbsége. Jele a tapasztalati szórás esetén általában: $\lambda_n \cdot s$

Néhány fogalom (2)

•**Valószínűségi változó:** A *független változó* elnevezése a matematikai statisztikában. Jele: ξ (kszi) vagy x

• **Várhatóérték:** A tapasztalati átlagnak (számtani középértéknek) megfelelő elméleti fogalom a matematikai statisztikában, tehát a valószínűségi változó várhatóértéke, amely a *p'* gyakoriságfüggvény alatti területnek az ordinátatengelyre vett elsőrendű nyomatéka:

$$M(\xi) = \int \xi \cdot p' d\xi$$

•Jele: $M(\xi)$ vagy m

•**Átlag (számtani átlag):** A várhatóérték elnevezése, ha nem elméleti, hanem tapasztalati érték. A mindennapok gyakorlatából ismert fogalom. Jele például: $\bar{x}$

• **Szórás:** A valószínűségi változó felvett értéke (ξ) és várhatóértéke ($M(\xi)$ vagy m) közötti eltérés négyzetének várhatóértékéből vont négyzetgyök:

$$D(\xi) = \sqrt{M\left(\left(M(\xi) - \xi\right)^2\right)} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(m - \xi_i)^2}{n}}$$

Jele: $D(\xi)$ vagy σ

A szórás lehet *elméleti szórás*, vagy *tapasztalati szórás*. A fenti képlet és jel az elméleti szórás képlete, illetve jele. A tapasztalati szórást s-sel szokták jelölni.

Szórás meghatározása

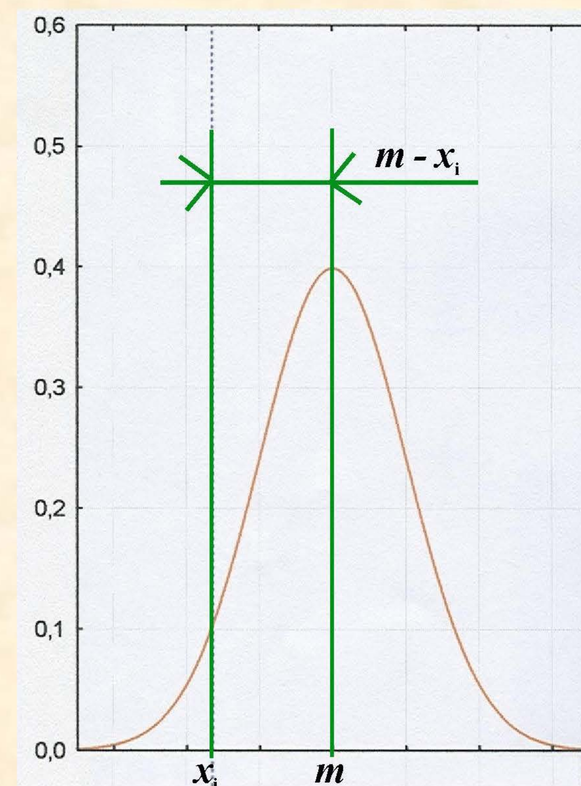
Az elméleti szórást úgy határozzuk meg, hogy

1. **minden mérési eredményre (x_i) képezzük a várhatóérték (m) az egyes mérési eredmények (x_i) különbségét: ($m - x_i$), és ezt eltérésnek* nevezzük,**
2. **ezeket a különbségeket négyzetre emeljük: $(m - x_i)^2$, ezek neve eltérésnégyzet*,**
3. **a négyzet értékeket összegezzük: $\Sigma(m - x_i)^2$, ezt eltérésnégyzet-összegnek* hívjuk,**
4. **és az elméleti szórás esetén az eltérésnégyzetösszeget* elosztjuk az n mintaelemszámmal: $(\Sigma(m - x_i)^2)/n$,**
5. **majd a hányadosból négyzetgyököt vonunk:**

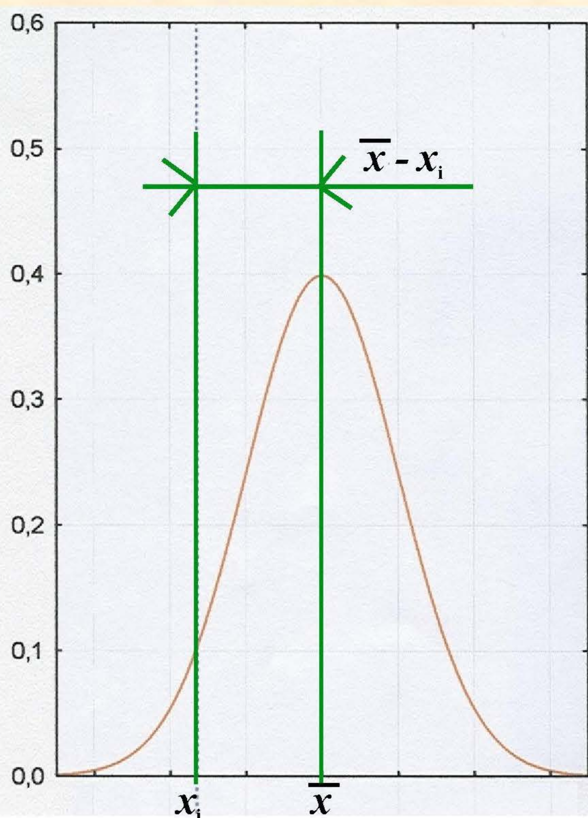
$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(m - x_i)^2}{n}}$$

Az elméleti szórás számításának feltétele, hogy $n \to \infty$.

- **Megjegyzés: Amit itt „eltérés”-nek hívunk, azt a regresszió számításnál „hiba”-nak nevezzük!**

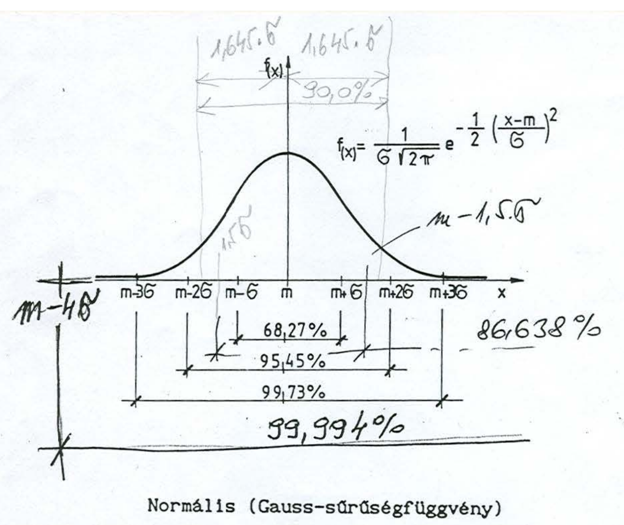
A gyakorlatban az $n \to \infty$ feltétel nem teljesül, az n a gyakorlatban általában egy nagyon kis szám, és ezt a **tapasztalati szórás** számítása során figyelembe kell venni. Ez úgy történik, hogy az eltérésnégyzet-összeget nem n-nel, hanem (n-1)-gyel kell elosztani, tehát a **tapasztalati (empirikus, korrigált) szórás** (s) értéke:

$$s = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n}(\bar{x} - x_i)^2}{n-1}}$$

Mennél kisebb az n értéke, annál jobban eltér az (n-1)/n hányados az 1-től, azaz adott eltérésnégyzetösszeg esetén minél kisebb az n mintaelemszám, – a √[(n-1)/n] aránynak megfelelően – annál ***nagyobb a tapasztalati szórás*** (s), és ennek folytán ***kisebb küszöbérték*** adódik.

Ez már csak azért is így van, mert ha az n értéke csökken, akkor nem csak a szórás (s), hanem az alulmaradási tényező (λ_n) is megnő, és ezáltal az alulmaradási tágasság ($\lambda_n \cdot s$) növekedésének már oka is van.

Normális (Gauss-sűrűségfüggvény)

A *Gauss*-féle sűrűségfüggvény ábrán (emlékeztetésül itt balra látszik lekicsinyítve) bemutatott elméleti törvényszerűségek akkor igazak, ha $n \to \infty$, illetve gyakorlatilag több mint 40, azaz $n > 40$ (n = mintaelem szám).

Ha $n \to \infty$ (azaz n tart a végtelenhez), akkor

- **a gyakorisági hisztogram és a gyakorisági polinom → a gyakorisági görbéhez (azaz a gyakorisági hisztogram és a gyakorisági polinom tart a gyakorisági görbéhez);**
- **a tapasztalati átlag ($\overline{x}$) → tart az elméleti átlaghoz, amit várható-értéknek hívunk (m);**
- **a tapasztalati szórás (s) → tart az elméleti szóráshoz (σ).**

A laboratóriumi mérési (vizsgálati) eredményekből a tapasztalati átlagot és a tapasztalati szórást tudjuk kiszámítani, ezekből az elméleti átlagra (várhatóértékre) és az elméleti szórásra csak következtetni tudunk, és a mérési eredményekből a küszöbértéket (jellemző értéket, karakterisztikus értéket) a vonatkozó termékszabvány előírása alapján határozzuk meg.

Tételezzük fel például, hogy egy hatalmas doboz (mondjuk akkora, mint a Műegyetem aulája) tele van egyforma, de különböző, fekete, fehér színű golyóval (például pingpong labdával), amelyek a hatalmas dobozban véletlenszerűen helyezkednek el, és amelyek arányát nem ismerjük.

Vegyünk mintát képzeletben a hatalmas dobozból például egy kis szakajtóval (kenyértészta kelesztésére való fületlen kosárkával), számoljuk meg a mintában lévő fekete és fehér golyókat, és tegyük fel a kérdést: Mi a valószínűsége annak, hogy a mintában lévő fekete és fehér golyók aránya ugyanaz, mint a hatalmas doboz halmazában?

Könnyű elképzelni, hogy vizsgálódásunk megbízhatósága annál nagyobb lesz, minél nagyobb a szakajtónk, azaz minél nagyobb a mintában lévő golyók *n* mintaelem száma. Teljes bizonysággal azonban csak akkor tudnánk a kérdésre válaszolni, ha a hatalmas dobozban lévő valamennyi golyót megvizsgálnánk. A gyakorlatban erre persze nincs lehetőségünk, de az *n* mintaelemszám növelésére törekednünk kell.[22]

A vizsgálati minta *n* elemszáma a vizsgálatnak nagyon fontos jellemzője, mert jelentősen befolyásolja a vizsgálati eredmények értékelésével végzett termék-minősítés megbízhatóságát.

Az *n* mintaelemszámot a vizsgálati (mérési) eredmények értékelése során a *Student*-féle eloszlás (nevezik *t*-eloszlásnak is) alkalmazásával lehet figyelembe venni.

A *Student* eloszlás jellegzetessége, hogy az *n* mintaelemszámnak is függvénye, és

ha $n \to \infty$, akkor

a *Student* görbe egyre jobban megközelíti a *Gauss* görbét, azaz

***Student* görbe → *Gauss* görbe**

A *Student*-eloszlást *William Sealy Gosset* (Canterbury, Kent, 1876. június 13. – Beaconsfield, Buckinghamshire, 1937. október 16.) angol statisztikus írta fel, és 1908-ban *Student* álnéven publikálta.

W. S. Gosset **a híres, 1382-ben alapitott Winchester College magángimnázium oxfordi kollégiumában kémiát és matematikát tanult, majd 1899-ben az ír *Arthur Guinness* (1725. szeptember 24. – 1803. január 23.) és fia világhírű dublini sörfőzdéjében helyezkedett el. Itt dolgozta ki matematikai statisztikai módszerét az árpa minőség vizsgálati eredmények megbizhatóságának megitélésére. Minthogy korábban egy másik munkatárs publikációjával kárt okozott a sörfőzdének, megtiltották az alkalmazottaknak, hogy tanulmányokat tegyenek közzé. Ez az oka annak, hogy *W. S. Gosset* álnéven írt.**

A történethez tartozik, hogy *Gosset* nagyon jó munkakapcsolatba került az élettani laboratórium vezetőjével, *Karl Pearson* angol matematikussal (1857. március 27. – 1936. április 27.), a χ^2-eloszlás és a korrelációs együttható kidolgozójával, akitől sokat tanult. A *Student*-féle eloszlás jelentőségét mégsem *K. Pearson*, hanem *Ronald Aylmer Fisher* (1890. február 17. – 1962. július 29.) angol genetikus és statisztikus, az *F*-eloszlás vagy *Fisher*-eloszlás kidolgozója ismerte fel.

***W. S. Gosset* 1908-ban a *Student*-féle eloszlást a „*t*" betűvel jelölte, ezért azt *t-eloszlásnak* is nevezzük.**

A *Student*-féle vagy *t*-eloszlás sűrűségfüggvényének alakja:

$$f_{(n-1)}(t) = \frac{\Gamma\left(\frac{n}{2}\right)}{\Gamma\left(\frac{n-1}{2}\right)\sqrt{\pi\cdot(n-1)}}\cdot\left(1+\frac{t^2}{(n-1)}\right)^{-\frac{n}{2}}$$

ahol Γ a gamma-eloszlást jelöli:

$$\Gamma_{(n)}(t) = \int_0^\infty t^{n-1}\cdot e^{-t}\cdot dt$$

ahol $t = -\log x$ *és*

$$\Gamma_{(n+1)} = n\cdot\Gamma_{(n)}$$

$$\Gamma_{(1)} = 1$$

$$\Gamma_{(n)} = (n-1)!$$

Az egyoldali 5 %-os alulmaradási hányadhoz tartozó *Student* tényező (t_n), 50 %-os elfogadási valószínűség mellett
(*Stange, K. – Henning, H.-J.*, 1966)

Mintaelem szám n	Szabadság-fok n - 1	*Student*-tényező t_n
2	1	6,314
3	2	2,920
4	3	2,353
5	4	2,132
6	5	2,015
7	6	1,943
8	7	1,895
9	8	1,860
10	9	1,833
11	10	1,812

Mintaelem szám n	Szabadság-fok n - 1	*Student*-tényező t_n
12	11	1,796
13	12	1,782
14	13	1,771
15	14	1,761
20	19	1,729
30	29	1,699
35	34	1,691
100	99	1,660
500	499	1,648
	∞	1,645

Esetünkben a *Student*-tényező az $N(0,1)$ eloszlású t-eloszlás — egyoldali 5 %-os alulmaradási hányadához tartozó — t_n valószínűségi változója (p = 0,05 értékhez tartozó kvantilise, küszöbértéke).

Fogalommeghatározás (3)

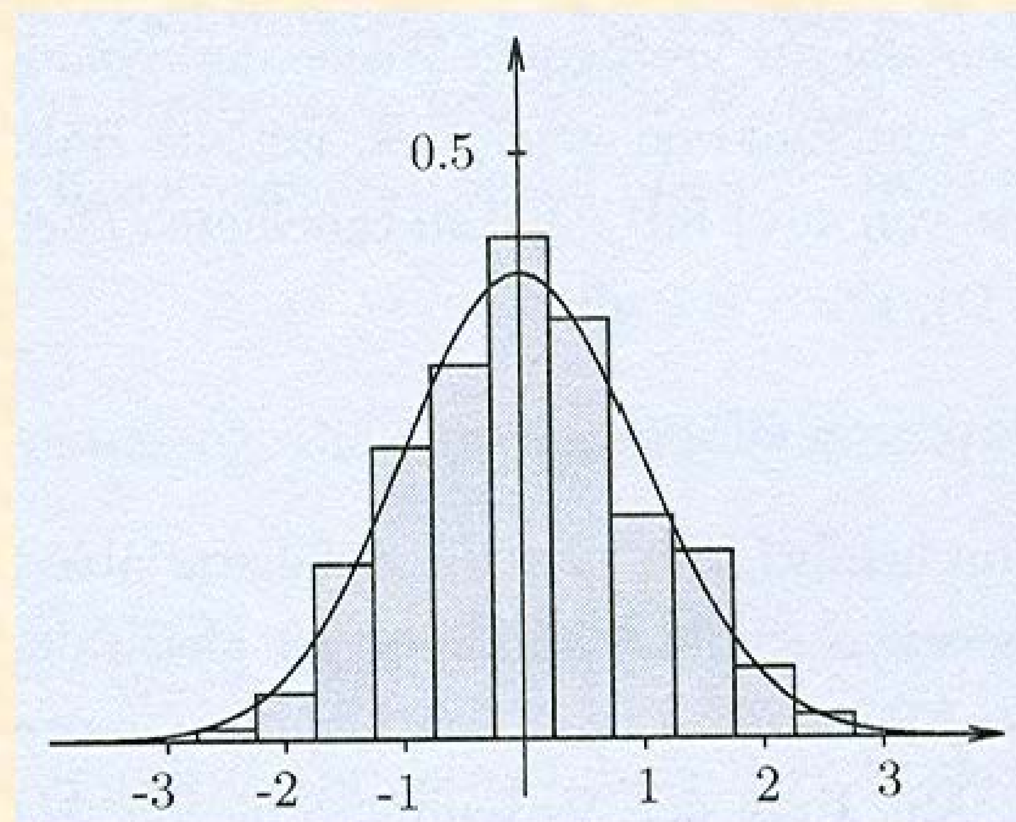
Standardizált valószínűségi változó:

A ξ valószínűségi változó standardizáltja:

$$\xi_{sta} = \frac{M(\xi) - \xi}{D(\xi)}$$

azaz képezni kell az $M(\xi)$ várhatóérték és a ξ valószínűségi változó különbségét, amelyet eltérésnek neveztünk (ezáltal a függvényt az origóba toljuk), és el kell osztani a $D(\xi)$ szórással. Ez tulajdonképpen függvény-transzformáció.

A standardizált valószínűségi függvény
várhatóértéke: 0, szórása: 1.

Graf / Henning / Stange

Formeln und Tabellen der mathematischen Statistik

Zweite völlig neu bearbeitete Auflage

von

Kurt Stange
Dr. phil.
o. Professor der Technischen Hochschule Aachen
Institut für Statistik und Wirtschaftsmathematik

und

Hans-Joachim Henning
Dr. phil.
Deutsches Wollforschungsinstitut an der Technischen Hochschule Aachen

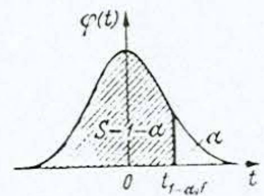
Mit 78 Abbildungen

Springer-Verlag
Berlin / Heidelberg / New York
1966

Tabelle C 4.[1] *Schwellenwerte $t_{1-\alpha;f}$ der t-Verteilung zur statistischen Sicherheit $S = 1 - \alpha$ (bei einseitiger Abgrenzung) in Abhängigkeit vom Freiheitsgrad f*

$$t_{1-\alpha} = -t_\alpha$$

MSZ 4720-2

Freiheitsgrad f	Statistische Sicherheit $S = 1 - \alpha$							Freiheitsgrad f
	90 %	95 %	97,5 %	99 %	99,5 %	99,9 %	99,95 %	
1	3,078	6,314	12,71	31,82	63,66	318,3	636,6	1
2	1,886	2,920	4,303	6,965	9,925	22,33	31,60	2
3	1,638	2,353	3,182	4,541	5,841	10,21	12,92	3
4	1,533	2,132	2,776	3,747	4,604	7,173	8,610	4
5	1,476	2,015	2,571	3,365	4,032	5,893	6,869	5
6	1,440	1,943	2,447	3,143	3,707	5,208	5,959	6
7	1,415	1,895	2,365	2,998	3,499	4,785	5,408	7
8	1,397	1,860	2,306	2,896	3,355	4,501	5,041	8
9	1,383	1,833	2,262	2,821	3,250	4,297	4,781	9
10	1,372	1,812	2,228	2,764	3,169	4,144	4,587	10
11	1,363	1,796	2,201	2,718	3,106	4,025	4,437	11
12	1,356	1,782	2,179	2,681	3,055	3,930	4,318	12
13	1,350	1,771	2,160	2,650	3,012	3,852	4,221	13
14	1,345	1,761	2,145	2,624	2,977	3,787	4,140	14
15	1,341	1,753	2,131	2,602	2,947	3,733	4,073	15
16	1,337	1,746	2,120	2,583	2,921	3,686	4,015	16
17	1,333	1,740	2,110	2,567	2,898	3,646	3,965	17
18	1,330	1,734	2,101	2,552	2,878	3,610	3,922	18
19	1,328	1,729	2,093	2,539	2,861	3,579	3,883	19
20	1,325	1,725	2,086	2,528	2,845	3,552	3,850	20
21	1,323	1,721	2,080	2,518	2,831	3,527	3,819	21
22	1,321	1,717	2,074	2,508	2,819	3,505	3,792	22
23	1,319	1,714	2,069	2,500	2,807	3,485	3,768	23
24	1,318	1,711	2,064	2,492	2,797	3,467	3,745	24
25	1,316	1,708	2,060	2,485	2,787	3,450	3,725	25
26	1,315	1,706	2,056	2,479	2,779	3,435	3,707	26
27	1,314	1,703	2,052	2,473	2,771	3,421	3,690	27
28	1,313	1,701	2,048	2,467	2,763	3,408	3,674	28
29	1,311	1,699	2,045	2,462	2,756	3,396	3,659	29
30	1,310	1,697	2,042	2,457	2,750	3,385	3,646	30
40	1,303	1,684	2,021	2,423	2,704	3,307	3,551	40
50	1,299	1,676	2,009	2,403	2,678	3,261	3,496	50
60	1,296	1,671	2,000	2,390	2,660	3,232	3,460	60
80	1,292	1,664	1,990	2,374	2,639	3,195	3,416	80
100	1,290	1,660	1,984	2,364	2,626	3,174	3,390	100
200	1,286	1,652	1,972	2,345	2,601	3,131	3,340	200
500	1,283	1,648	1,965	2,334	2,586	3,107	3,310	500
∞	1,282	1,645	1,960	2,326	2,576	3,090	3,291	∞

[1] Tab. C 4 und C 5 nach E. T. Federighi: Extended tables of the percentage points of Student's *t*-distribution. J. Am. Stat. Ass. 54, 1959, S. 683.

Standardizált eloszlásfüggvény 100 %-ból kivont ordinátája. Például 95 %, ha a standardizált eloszlásfüggvény ordinátája $p^{\%}$ = 5 %, vagy 97,5 %, ha $p^{\%}$ = 2,5 % stb.

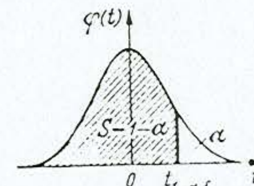
Ez a sor az f = 4 szabadság fokú (n = 5) standardizált *Student*-féle eloszlásfüggvény abszcisszáit (t) adja. Például $t_{n=5}$ = 2,132 esetén $p^{\%}$ = 5 %, vagy $t_{n=2,5}$ = 2,776 esetén $p^{\%}$ = 2,5 % stb.

Ez a sor ($f = \infty$) a standardizált *Gauss*-féle eloszlásfüggvény abszcisszáit adja. Például t_{∞} = 1,645 esetén p% = 5 %, vagy t_{∞} = 1,960 esetén p% = 2,5 % stb.

Tabelle C 4.[1] *Schwellenwerte $t_{1-\alpha;f}$ der t-Verteilung zur statistischen Sicherheit $S = 1 - \alpha$ (bei einseitiger Abgrenzung) in Abhängigkeit vom Freiheitsgrad f*

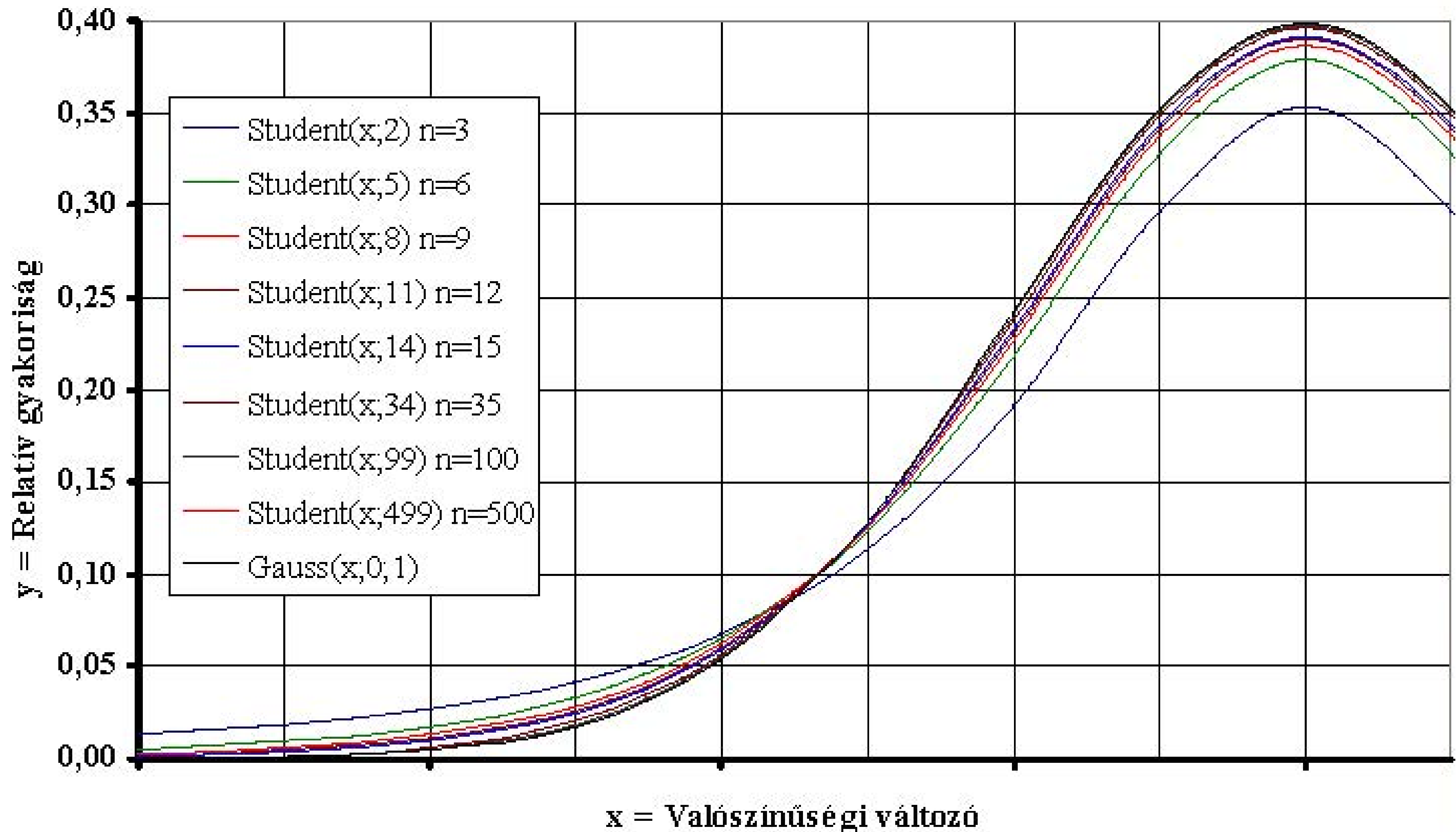
$t_{1-\alpha} = -t_{\alpha}$

MSZ 4720-2

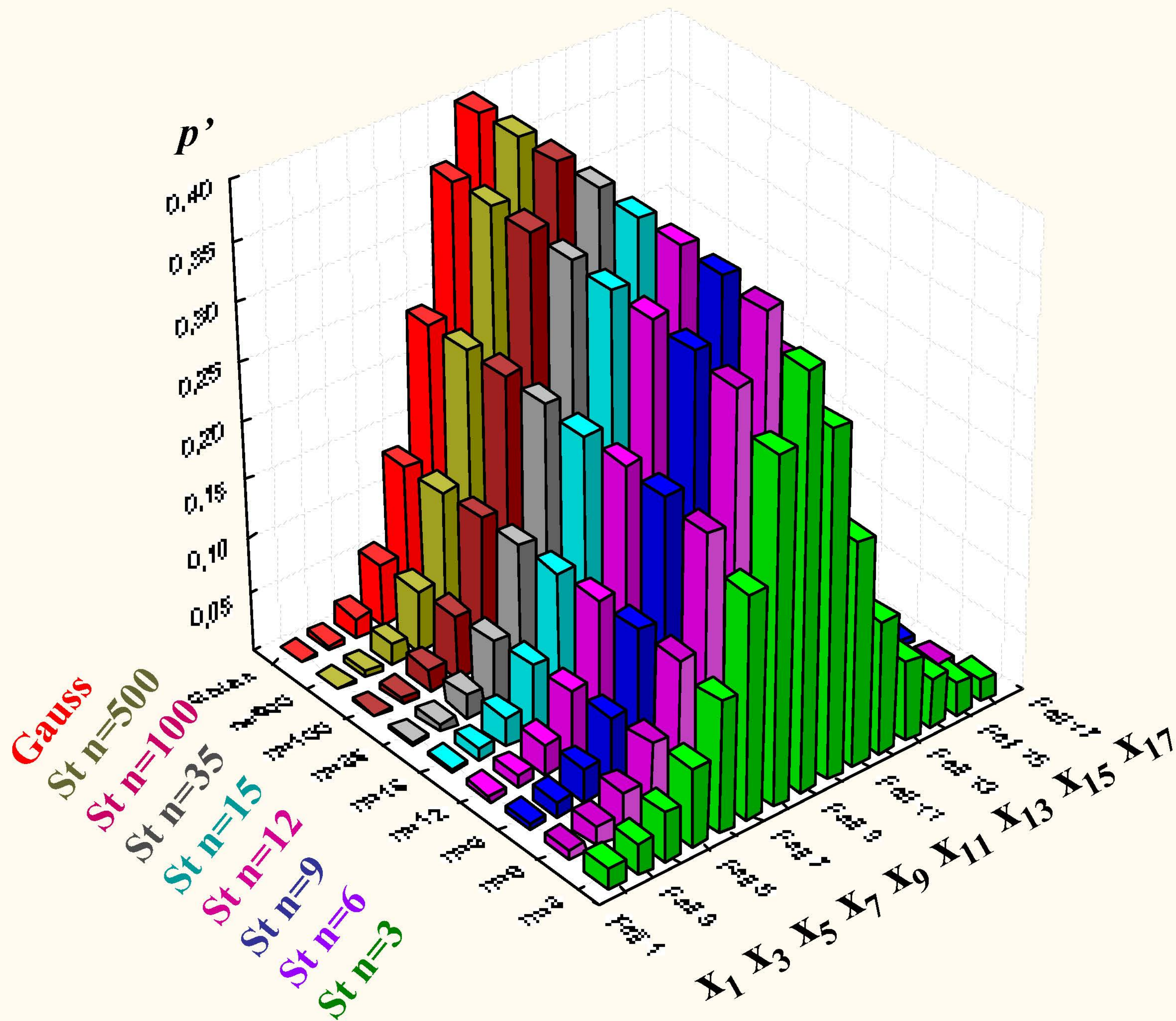

n	Freiheitsgrad f	Statistische Sicherheit S = 1 − α: 90 %	95 %	97,5 %	99 %	99,5 %	99,9 %	99,95 %	Freiheitsgrad f
2	1	3,078	6,314	12,71	31,82	63,66	318,3	636,6	1
3	2	1,886	2,920	4,303	6,965	9,925	22,33	31,60	2
4	3	1,638	2,353	3,182	4,541	5,841	10,21	12,92	3
5	4	1,533	2,132	2,776	3,747	4,604	7,173	8,610	4
6	5	1,476	2,015	2,571	3,365	4,032	5,893	6,869	5
7	6	1,440	1,943	2,447	3,143	3,707	5,208	5,959	6
8	7	1,415	1,895	2,365	2,998	3,499	4,785	5,408	7
9	8	1,397	1,860	2,306	2,896	3,355	4,501	5,041	8
10	9	1,383	1,833	2,262	2,821	3,250	4,297	4,781	9
11	10	1,372	1,812	2,228	2,764	3,169	4,144	4,587	10
	11	1,363	1,796	2,201	2,718	3,106	4,025	4,437	11
	12	1,356	1,782	2,179	2,681	3,055	3,930	4,318	12
	13	1,350	1,771	2,160	2,650	3,012	3,852	4,221	13
15	14	1,345	1,761	2,145	2,624	2,977	3,787	4,140	14
16	15	1,341	1,753	2,131	2,602	2,947	3,733	4,073	15
	16	1,337	1,746	2,120	2,583	2,921	3,686	4,015	16
	17	1,333	1,740	2,110	2,567	2,898	3,646	3,965	17
	18	1,330	1,734	2,101	2,552	2,878	3,610	3,922	18
20	19	1,328	1,729	2,093	2,539	2,861	3,579	3,883	19
21	20	1,325	1,725	2,086	2,528	2,845	3,552	3,850	20
	21	1,323	1,721	2,080	2,518	2,831	3,527	3,819	21
	22	1,321	1,717	2,074	2,508	2,819	3,505	3,792	22
	23	1,319	1,714	2,069	2,500	2,807	3,485	3,768	23
25	24	1,318	1,711	2,064	2,492	2,797	3,467	3,745	24
26	25	1,316	1,708	2,060	2,485	2,787	3,450	3,725	25
	26	1,315	1,706	2,056	2,479	2,779	3,435	3,707	26
	27	1,314	1,703	2,052	2,473	2,771	3,421	3,690	27
	28	1,313	1,701	2,048	2,467	2,763	3,408	3,674	28
30	29	1,311	1,699	2,045	2,462	2,756	3,396	3,659	29
31	30	1,310	1,697	2,042	2,457	2,750	3,385	3,646	30
	40	1,303	1,684	2,021	2,423	2,704	3,307	3,551	40
	50	1,299	1,676	2,009	2,403	2,678	3,261	3,496	50
	60	1,296	1,671	2,000	2,390	2,660	3,232	3,460	60
81	80	1,292	1,664	1,990	2,374	2,639	3,195	3,416	80
	100	1,290	1,660	1,984	2,364	2,626	3,174	3,390	100
	200	1,286	1,652	1,972	2,345	2,601	3,131	3,340	200
	500	1,283	1,648	1,965	2,334	2,586	3,107	3,310	500
	∞	1,282	1,645	1,960	2,326	2,576	3,090	3,291	∞
	$p^{\%}$ =	10	5	2,5	1	0,5	0,1	0,05 %	

Ha $n \to \infty$, akkor *Student* görbe → *Gauss* görbe (sűrűségfüggvények bal oldala)

Gauss- és Student-eloszlások standardizált sűrűségfüggvénye

Gauss- és *Student*-eloszlások standardizált sűrűségfüggvényének (az előző oldalon lévő térbeli hisztogram) adatai (*p'* ordináták)

STATISTICA - [Sequentielle-sűrűség.stg*]

Datei Bearbeiten Ansicht Einfügen Format Layouts Extras Fenster ?

Zur Arbeitsmappe Zum Bericht

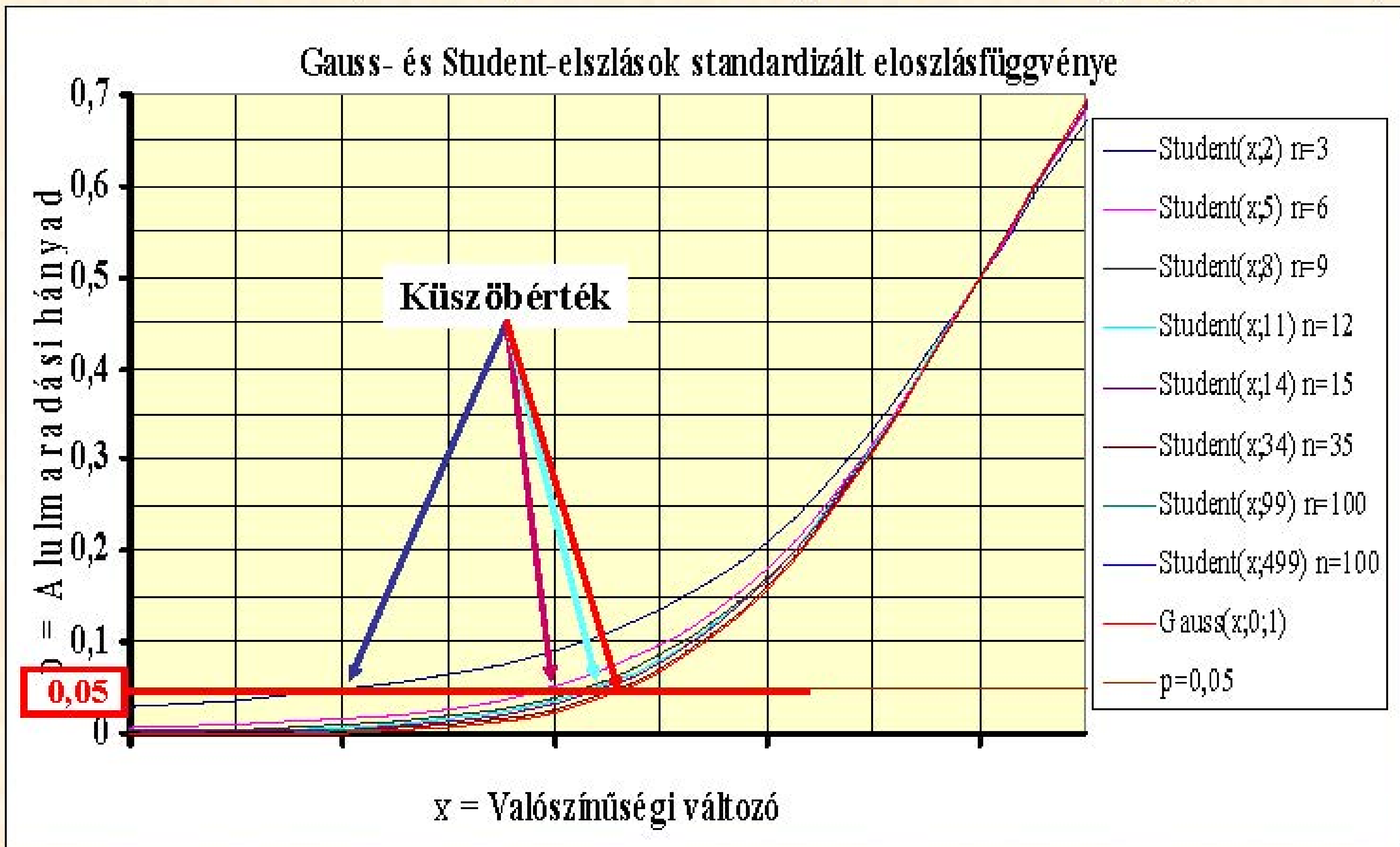
Berechnete Grafik-Daten... Plot hinzufügen...

	3D-Sequentiell n=3	3D-Sequentiell n=6	3D-Sequentiell n=9	3D-Sequentiell n=12	3D-Sequentiell n=15	3D-Sequentiell n=35	3D-Sequentiell n=100	3D-Sequentiell n=500	3D-Sequentiell Gauss
x1 = -4,0	0,01309457	0,005123727	0,002756306	0,00178331	0,001290364	0,000464112	0,000222168	0,00013383	0,00013383
x2 = -3,5	0,018589928	0,009244354	0,005920595	0,004373927	0,003512787	0,001816113	0,001165661	0,000872683	0,000872683
x3 = -3,0	0,027410122	0,017292579	0,013009418	0,010795166	0,009465921	0,006499804	0,005133166	0,004431848	0,004431848
x4 = -2,5	0,042200644	0,033326239	0,028781348	0,026222537	0,024599933	0,020663089	0,018640943	0,0175283	0,0175283
x5 = -2,0	0,068041382	0,06509031	0,062368085	0,060654323	0,059508341	0,056543839	0,054917641	0,053990967	0,053990967
x6 = -1,5	0,114134412	0,124517345	0,126771205	0,127677403	0,12815082	0,129035153	0,129366407	0,129517596	0,129517596
x7 = -1,0	0,19245009	0,219679797	0,22760758	0,231377879	0,233580824	0,238455562	0,240753778	0,241970725	0,241970725
x8 = -0,5	0,296296296	0,327918531	0,336693898	0,340795755	0,343170658	0,34836792	0,350790109	0,352065327	0,352065327
x9 = 0,0	0,353553391	0,37960669	0,386699021	0,389989757	0,391887456	0,396020059	0,397936138	0,39894228	0,39894228
x10 = +0,5	0,296296296	0,327918531	0,336693898	0,340795755	0,343170658	0,34836792	0,350790109	0,352065327	0,352065327
x11 = +1,0	0,19245009	0,219679797	0,22760758	0,231377879	0,233580824	0,238455562	0,240753778	0,241970725	0,241970725
x12 = +1,5	0,114134412	0,124517345	0,126771205	0,127677403	0,12815082	0,129035153	0,129366407	0,129517596	0,129517596
x13 = +2,0	0,068041382	0,06509031	0,062368085	0,060654323	0,059508341	0,056543839	0,054917641	0,053990967	0,053990967
x14 = +2,5	0,042200644	0,033326239	0,028781348	0,026222537	0,024599933	0,020663089	0,018640943	0,0175283	0,0175283
x15 = +3,0	0,027410122	0,017292579	0,013009418	0,010795166	0,009465921	0,006499804	0,005133166	0,004431848	0,004431848
x16 = +3,5	0,018589928	0,009244354	0,005920595	0,004373927	0,003512787	0,001816113	0,001165661	0,000872683	0,000872683
x17 = +4,0	0,01309457	0,005123727	0,002756306	0,00178331	0,001290364	0,000464112	0,000222168	0,00013383	0,00013383

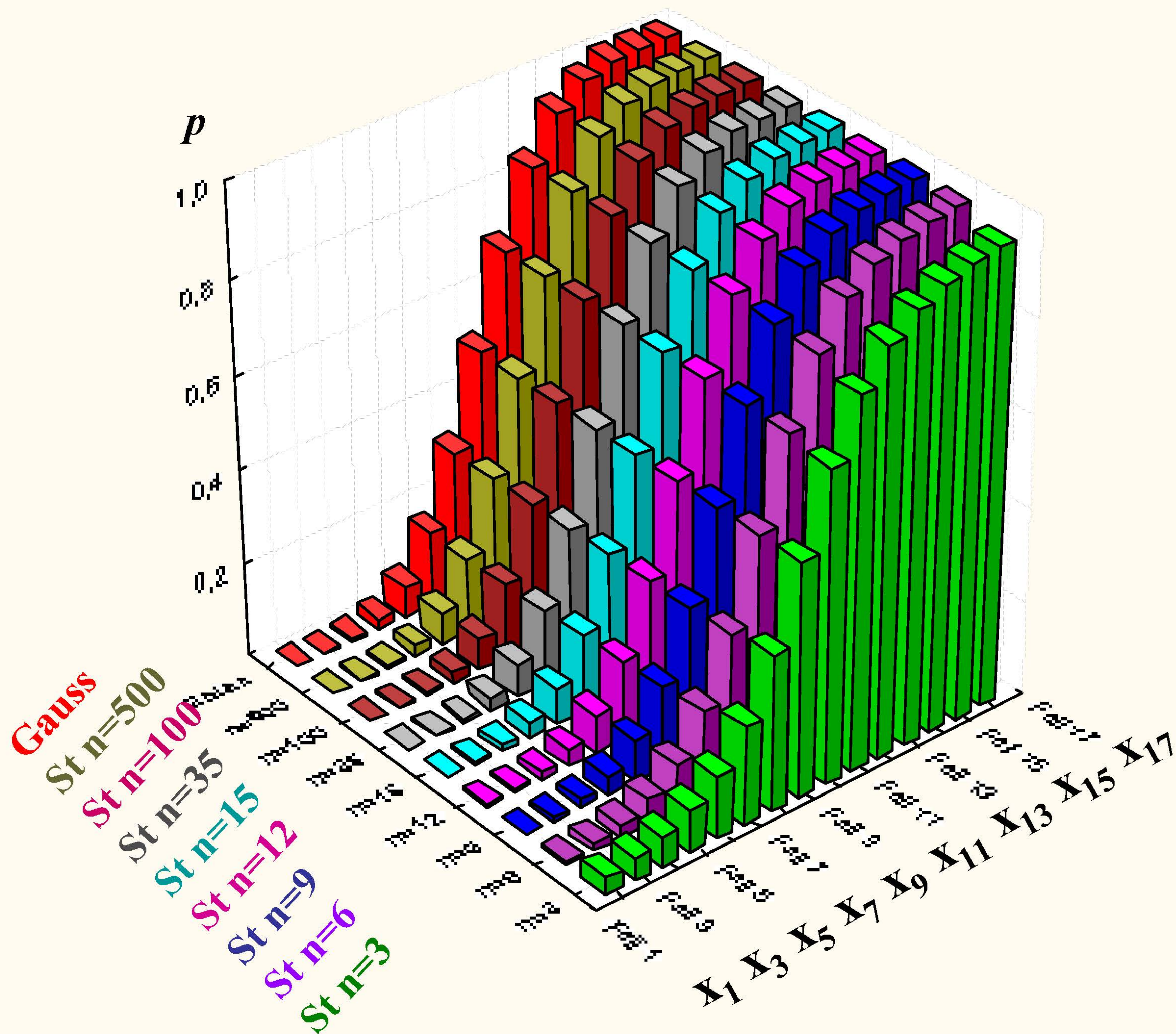
Ha $n \to \infty$, akkor *Student* görbe → *Gauss* görbe

(eloszlásfüggvények bal széle)

és a 0,05 értékű (5 %-os) küszöbérték jobbra tolódik (nagyobb lesz)

Gauss- és Student-eloszlások standardizált eloszlásfüggvénye

Gauss- és *Student*-eloszlások standardizált eloszlásfüggvényének (az előző oldalon lévő térbeli hisztogram) adatai (p ordináták)

STATISTICA - [Sequentielle-eloszlás.stg*]

Datei Bearbeiten Ansicht Einfügen Format Layouts Extras Fenster ?

Zur Arbeitsmappe Zum Bericht

Berechnete Grafik-Daten... Plot hinzufügen...

	3D-Sequentiell n=3	3D-Sequentiell n=6	3D-Sequentiell n=9	3D-Sequentiell n=12	3D-Sequentiell n=15	3D-Sequentiell n=35	3D-Sequentiell n=100	3D-Sequentiell n=500	3D-Sequentiell Gauss
x1 = -4,0	0,028595479	0,005161708	0,001974886	0,001043097	0,000658025	0,000161911	0,000061126	0,000036468	0,000031671
x2 = -3,5	0,036413675	0,008642216	0,004039541	0,002485145	0,001767604	0,000660458	0,000349532	0,000253471	0,000232629
x3 = -3,0	0,047732983	0,015049624	0,008535841	0,00603992	0,004775756	0,00251267	0,001707754	0,001417382	0,001349898
x4 = -2,5	0,06480586	0,02724505	0,018471018	0,014753187	0,012733332	0,008703222	0,007031297	0,006369608	0,006209665
x5 = -2,0	0,09175171	0,050969739	0,040258118	0,035401977	0,032643975	0,026769914	0,024119839	0,023020875	0,022750132
x6 = -1,5	0,136196561	0,096951839	0,086001646	0,080879009	0,077912659	0,071421982	0,068398408	0,067123406	0,066807201
x7 = -1,0	0,211324865	0,181608734	0,173296754	0,169400348	0,167140972	0,162187355	0,159874237	0,158897588	0,158655254
x8 = -0,5	0,333333333	0,319149436	0,315268038	0,31346311	0,312420958	0,310147949	0,309092322	0,308647745	0,308537539
x9 = 0,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
x10 = +0,5	0,666666667	0,680850564	0,684731962	0,68653689	0,687579042	0,689852051	0,690907678	0,691352255	0,691462461
x11 = +1,0	0,788675135	0,818391266	0,826703246	0,830599652	0,832859028	0,837812645	0,840125763	0,841102412	0,841344746
x12 = +1,5	0,863803439	0,903048161	0,913998354	0,919120991	0,922087341	0,928578018	0,931601592	0,932876594	0,933192799
x13 = +2,0	0,90824829	0,949030261	0,959741882	0,964598023	0,967356025	0,973230086	0,975880161	0,976979125	0,977249868
x14 = +2,5	0,93519414	0,97275495	0,981528982	0,985246813	0,987266668	0,991296778	0,992968703	0,993630392	0,993790335
x15 = +3,0	0,952267017	0,984950376	0,991464159	0,99396008	0,995224244	0,99748733	0,998292246	0,998582618	0,998650102
x16 = +3,5	0,963586325	0,991357784	0,995960459	0,997514855	0,998232396	0,999339542	0,999650468	0,999746529	0,999767371
x17 = +4,0	0,971404521	0,994838292	0,998025114	0,998956903	0,999341975	0,999838089	0,999938874	0,999963532	0,999968329

Óriás harcsa, a hossza 2 m

EGY KIS JÁTÉK

Ezt a horgászt 1998-ban nagy szerencse érte, mert óriási, 2 m hosszú harcsát fogott.

Az év őszén arra kértem 55 főiskolai hallgatót, hogy becsülje meg a hal súlyát.

Idézzük emlékezetünkbe, amit a mértékegységek tárgyalása során megbeszéltünk: az SI mértékegységrendszerben a *súly mértékegysége N*, a *kg pedig a tömeg mértékegysége*.

Az óriás harcsa becsült súlya, 1. oldal

Minta	Rendezett minta	Sorszám
500	180	1.
750	200	2.
1500	200	3.
200	200	4.
700	200	5.
650	250	6.
800	300	7.
800	300	8.
800	350	9.
540	400	10.
500	400	11.
540	450	12.
850	500	13.
700	500	14.
750	500	15.
1200	500	16.
400	500	17.
780	500	18.
870	540	19.
600	540	20.
200	540	21.
1000	570	22.
500	600	23.
500	600	24.
800	600	25.
800	630	26.
300	650	27.
800	650	28.

1998. szeptember 14-16-án 55 főiskolai hallgató
a bemutatott fényképről megbecsülte a 2 m hosszú harcsa súlyát

5 %-os alsó küszöb, 0,05*55=2,75 N	Hisztogram

- Hétfő 14 óra, Menedzser 6. csoport
- Hétfő 16 óra, Menedzser 2. csoport
- Szerda 12 óra, Magasépítő 6. csoport
- Szerda 14 óra, Magasépítő 3. csoport
- Szerda 16 óra, Magasépítő 7. csoport

25 %-os alsó kvan-tilis, 0,25*55=13,75 N	Hisztogram

A hallgatók közül huszonnégyen a súly helyett
a tömeget adták meg,
ugyanis [kg]-ban fejezték ki a kérdezett mennyiséget.
Ez a megkérdezett hallgatók 43,6 %-a.

A feltett kérdésre a helyes válasz:

A hal súlya körülbelül 450 N, mert a hal tömege 46 kg volt.

Súly = Tömeg * Nehézségi gyorsulás =
$= 46\ kg * 9{,}81\ m/sec^2 =$
$= 451{,}26\ kg*m/sec^2 = 451{,}26\ N$

Hisztogram

Medián = 650 A rendezett minta középső elemének értéke.

Az óriás harcsa becsült súlya, 2. oldal

Minta	Rendezett minta	Sorszám
600	650	29.
400	660	30.
540	700	31.
700	700	32.
500	700	33.
1100	700	34.
300	700	35.
950	720	36.
350	750	37.
720	750	38.
700	780	39.
180	800	40.
250	800	41.
810	800	42.
650	800	43.
1000	800	44.
800	800	45.
450	800	46.
600	810	47.
700	850	48.
630	870	49.
500	950	50.
570	1000	51.
650	1000	52.
660	1100	53.
200	1200	54.
200	1500	55.

Matematikai statisztikai jellemzők

A becsült értékek átlaga:	637,090909	N
A becsült értékek szórása:	263,724553	N
A becsült értékek ferdesége:	0,49453691	
A becsült értékek csúcsossága:	1,153008	

Tehát a hallgatók a harcsa súlyát jelentős szórással túlbecsülték, a ferdeség a nagy értékek irányába nyúló aszimmetrikus eloszlást jelez, az eloszlás a normális eloszláshoz viszonyítva csúcsos eloszlás.

75 %-os felső kvantilis, 0,75*55=41,25	Hisztogram

Az óriás harcsa becsült súlya, 3. oldal

Valószínűségi változó, N	Valószínűség	Relatív valószínűség
180	1	0,0182
200	2	0,0364
200	3	0,0545
200	4	0,0727
200	5	0,0909
250	6	0,1091
300	7	0,1273
300	8	0,1455
350	9	0,1636
400	10	0,1818
400	11	0,2000
450	12	0,2182
500	13	0,2364
500	14	0,2545
500	15	0,2727
500	16	0,2909
500	17	0,3091
500	18	0,3273
540	19	0,3455
540	20	0,3636
540	21	0,3818
570	22	0,4000
600	23	0,4182
600	24	0,4364
600	25	0,4545
630	26	0,4727
650	27	0,4909

Várhatóérték- 1,96 * szórás: 123,1 N

5 %-os alsó küszöb valószínűsége: 0,05*55=2,75

Hisztogram

Az 5 %-os alsó küszöb valószínűségi változója:
Átlag - 1,645 *szórás: 206,2 N
Ekkor a szórások tartományában a valószínűségek 90 %-a található.

Várhatóérték - egyszeres szórás: 376,3 N

25 %-os alsó kvantilis: 500 N
és valószínűsége: 0,25*55=13,75

Hisztogram

Módusz, a lognormális eloszlás legnagyobb gyakoriságához tartozó valószínűségi változó: 455 N
Ez valamivel több, mint az óriás harcsa tényleges, mért súlya (451,26 N).

Medián, lognormális eloszlás esetén: 556 N

A becsült értékek várhatóértéke: 640 N

A becsült értékek szórása: 263,7 N

Az óriás harcsa becsült súlya, 4. oldal

Valószínűségi változó , N	Valószínűség	Relatív valószínűség
650	28	0,5091
650	29	0,5273
660	30	0,5455
700	31	0,5636
700	32	0,5818
700	33	0,6000
700	34	0,6182
700	35	0,6364
720	36	0,6545
750	37	0,6727
750	38	0,6909
780	39	0,7091
800	40	0,7273
800	41	0,7455
800	42	0,7636
800	43	0,7818
800	44	0,8000
800	45	0,8182
800	46	0,8364
810	47	0,8545
850	48	0,8727
870	49	0,8909
950	50	0,9091
1000	51	0,9273
1000	52	0,9455
1100	53	0,9636
1200	54	0,9818
1500	55	1,0000

További matematikai statisztikai jellemzők

A becsült értékek ferdesége: 0,495

A becsült értékek csúcsossága: 1,153

Hisztogram

55 főiskolai hallgató fénykép után megbecsülte az óriás harcsa súlyát. Ezen az oldalon a becslés matematikai statisztikai feldolgozása található. A hisztogramot és a közelítő normális, illetve lognormális eloszlások gyakoriságfüggvényeit négy ábrán mutatjuk be.

75 %-os alsó kvantilis: 800 N
és valószínűsége. 0,75*55=41,25

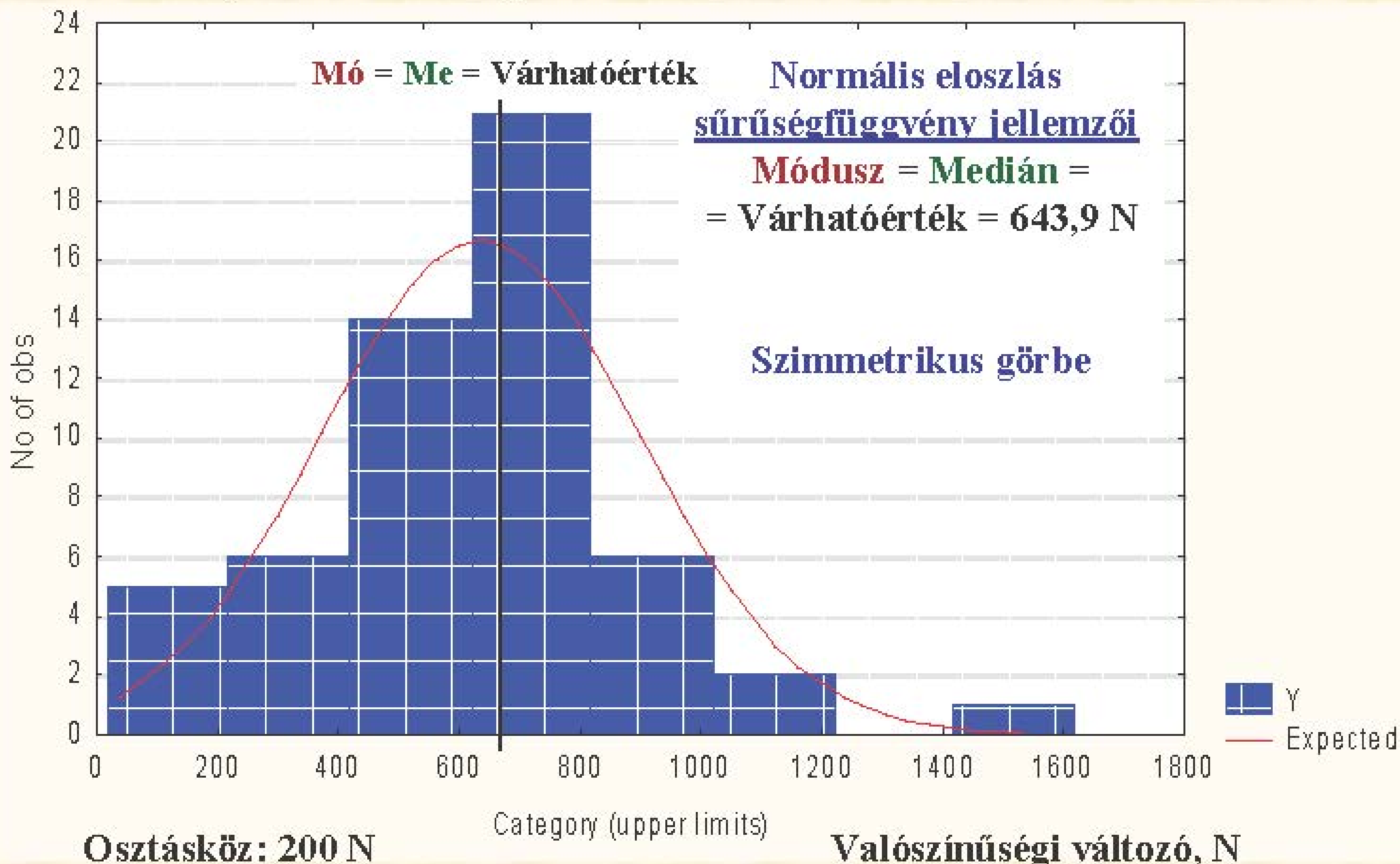
Hisztogram

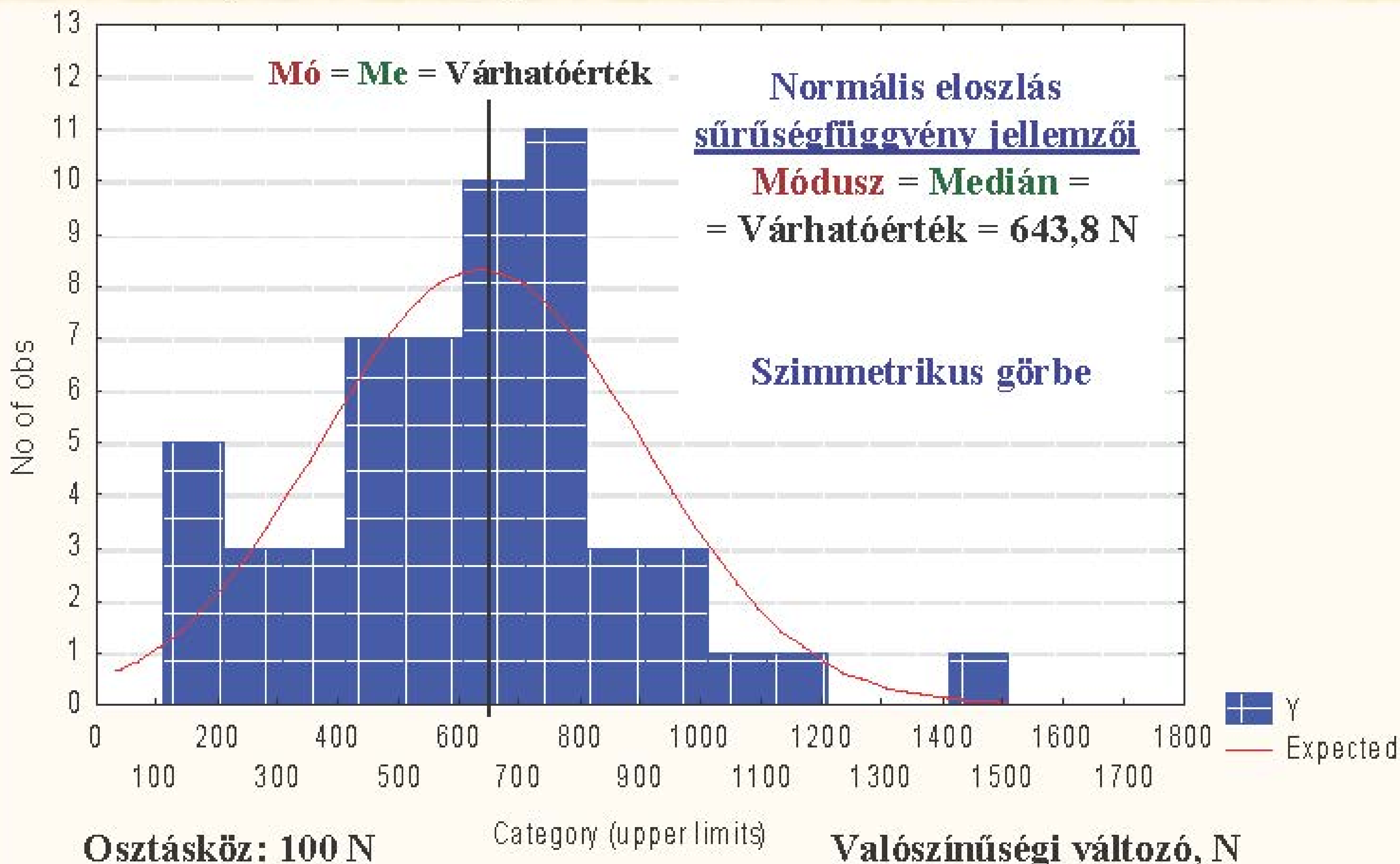
Normális eloszlás esetén
az egyszeres szórások tartományában a valószínűségek 68,27 %-a,
az 1,96-szoros szórások tartományában a valószínűségek 95 %-a található.

Várhatóérték + egyszeres szórás: 903,7 N

Várhatóérték + 1,96* szórás: 1156,9 N

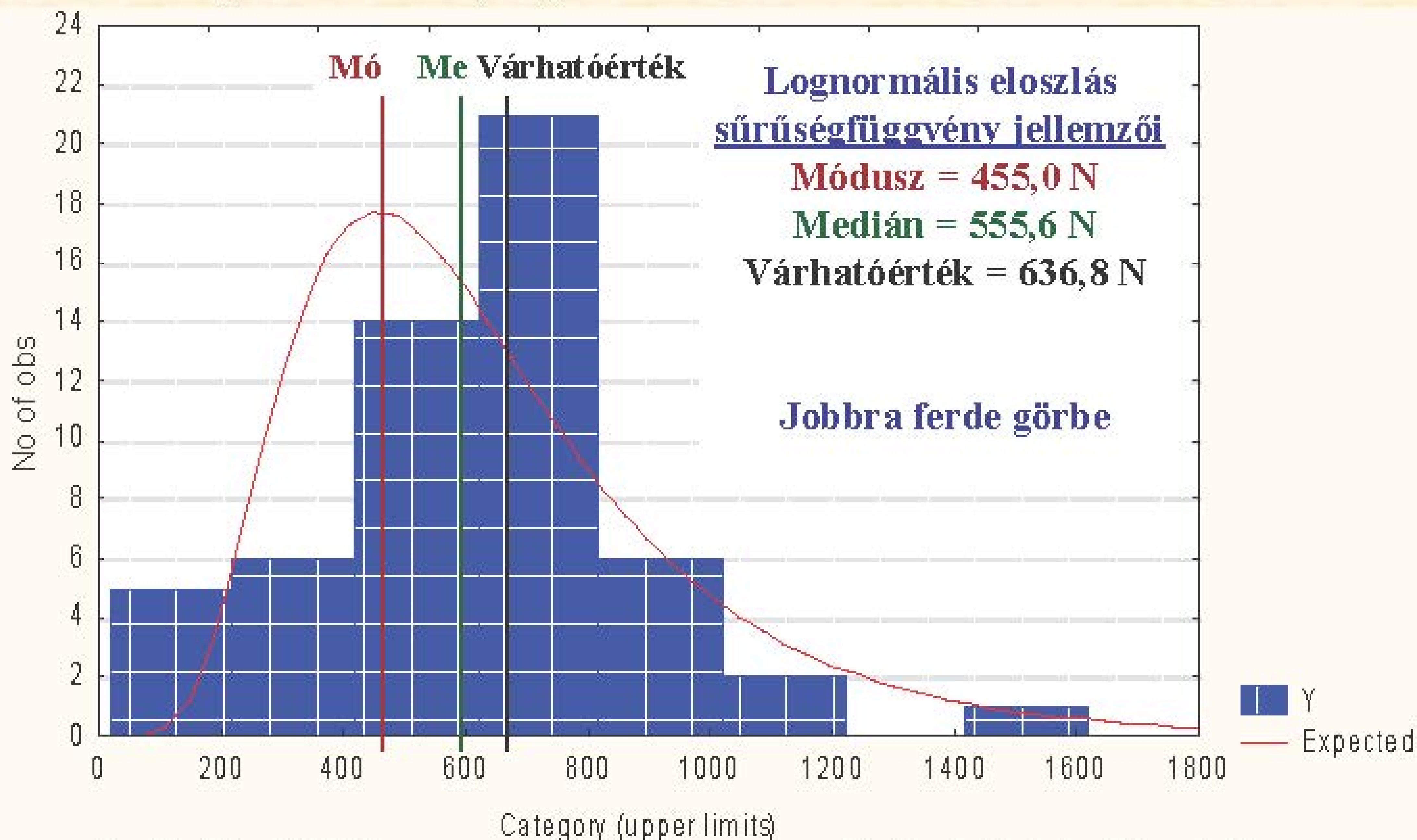
Az óriás harcsa súlya valószínűségének gyakorisági görbéje (szimmetrikus) *normális eloszlás* feltételezésével

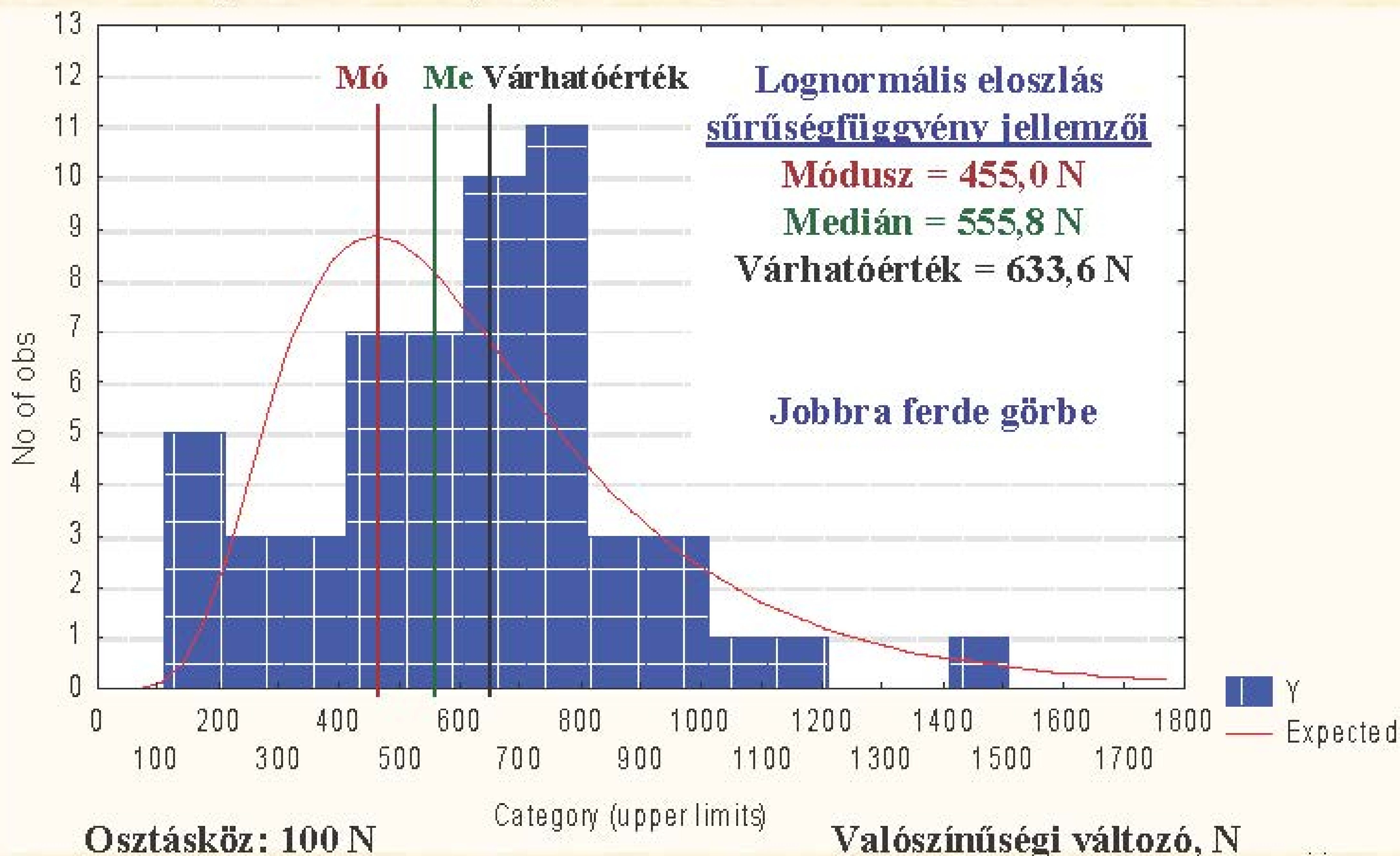

Az óriás harcsa súlya valószínűségének gyakorisági görbéje
(szimmetrikus) *normális eloszlás* feltételezésével
Mó = Me = Várhatóérték
Normális eloszlás
sűrűségfüggvény jellemzői
Módusz = Medián =
= Várhatóérték = 643,8 N
Szimmetrikus görbe
No of obs
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13
0 200 400 600 800 1000 1200 1400 1600 1800
100 300 500 700 900 1100 1300 1500 1700
Category (upper limits)
Y
Expected
Osztásköz: 100 N
Valószínűségi változó, N

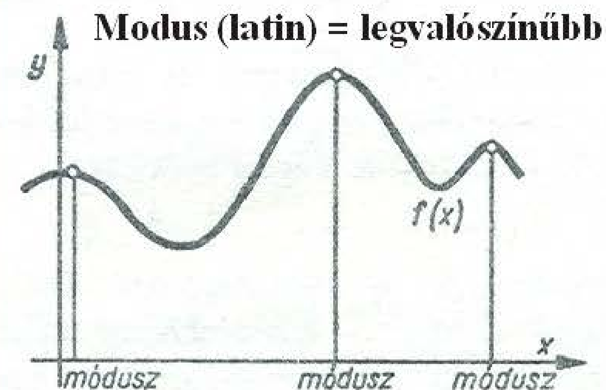
Az óriás harcsa súlya valószínűségének gyakorisági görbéje (jobbra ferde) *lognormális eloszlás* feltételezésével

Az óriás harcsa súlya valószínűségének gyakorisági görbéje (jobbra ferde) *lognormális eloszlás* feltételezésével

Néhány fogalom (4)

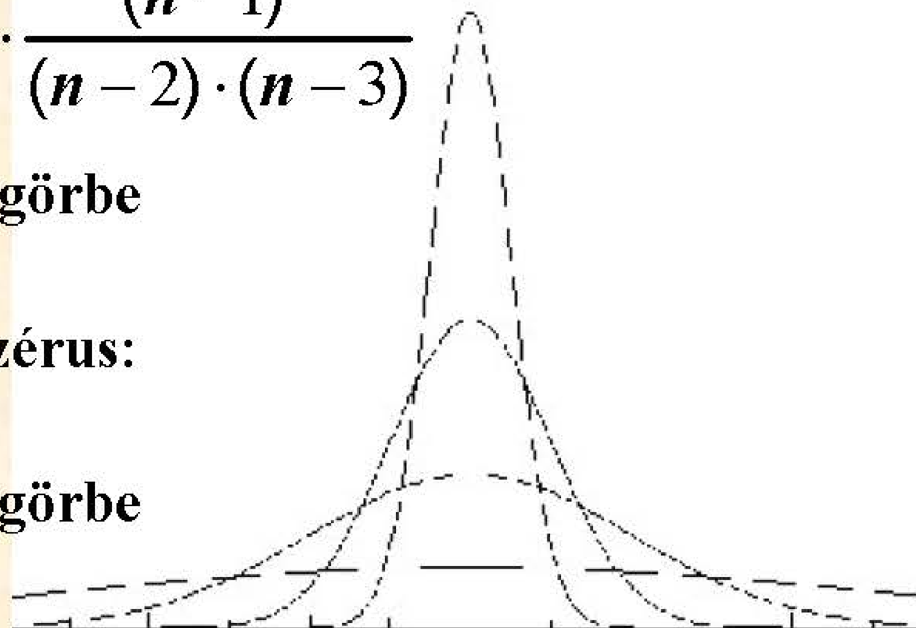

Módusz: A környezetében a legnagyobb (relatív) gyakorisághoz tartozó valószínűségi változó, magyarán a (relatív) ***gyakorisági görbe csúcsához tartozó abszcissza érték***, amelyből akár több is lehet.

Medián (latin = középső): A $p = 0{,}5$ értékhez tartozó kvantilis. Mindig a módusz és az átlag (várhatóérték) közé esik. A kilógó adatokkal szembeni kis érzékenysége miatt jobban jellemzi a ***nem normális eloszlásokat***, mint az átlag vagy a várhatóérték.

Kvantilis: Az a valószínűségi változó, amely adott arányban osztja fel a (relatív) gyakorisági görbe alatti területet, vagy a rendezett mintát stb.

Lapultsági együttható (vagy nevezik **csúcsossági együtthatónak** is): Szimmetrikus gyakorisági görbe esetén a normál eloszlás alakjától való eltérést fejezi ki.

$$\gamma_{kurtosis} = \frac{n \cdot (n-1)}{(n-1)\cdot(n-2)\cdot(n-3)} \cdot \sum_{i=1}^{n} \left(\frac{\bar{x} - x_i}{s} \right)^4 - 3 \cdot \frac{(n-1)^2}{(n-2)\cdot(n-3)}$$

A normális eloszlásénál **laposabb** gyakorisági görbe lapultsági együtthatója negatív szám: $\gamma_{\text{kurtosis}} < 0$.

A **normális eloszlás** lapultsági együtthatója zérus: $\gamma_{\text{kurtosis}} = 0$.

A normális eloszlásénál **csúcsosabb** gyakorisági görbe lapultsági együtthatója pozitív szám: $\gamma_{\text{kurtosis}} > 0$.

Néhány fogalom (5)

Szimmetrikus eloszlás: Eloszlás, amelynek a *ferdeségi együtthatója zérus*: $\gamma_{skewness} = 0$.

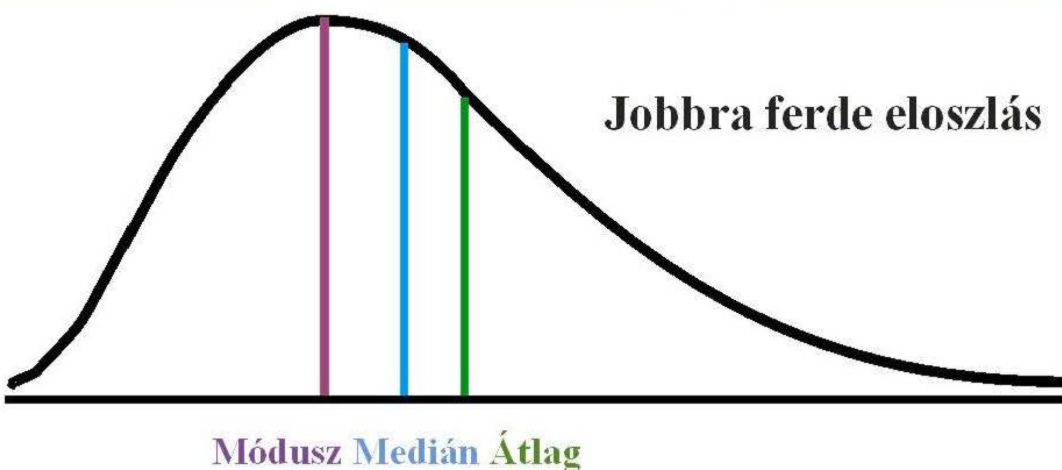
Ferdeség (skewness ejtsd: szkjunesz**): Jobbra vagy balra ferde eloszlás tulajdonsága.**

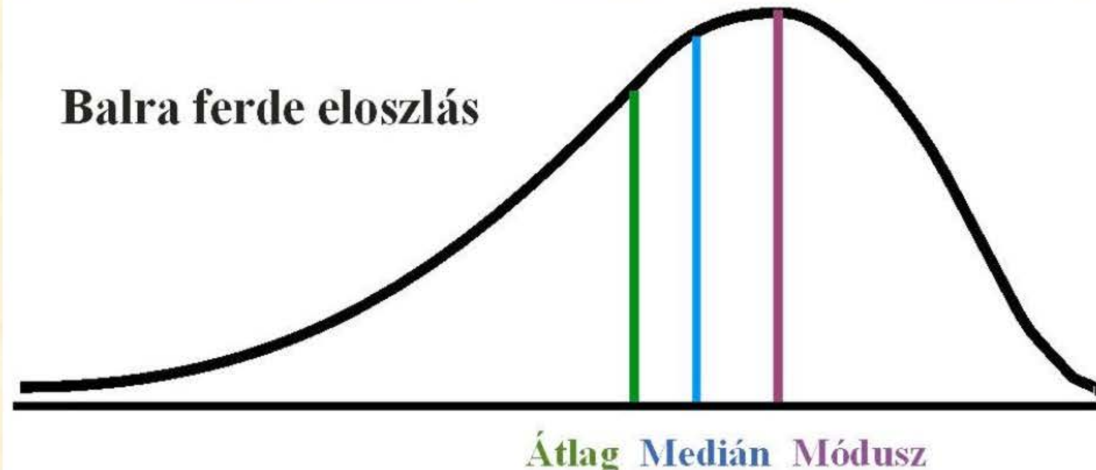
Ferdeségi együttható:

$$\gamma_{skewness} = \frac{n}{(n-1)\cdot(n-2)} \cdot \sum_{i=1}^{n} \left(\frac{\bar{x} - x_i}{s} \right)^3$$

Jobbra ferde eloszlás: Ha az eloszlás gyakorisági görbéje hosszan *jobbra elnyúlik*, akkor azt mondjuk, hogy jobbra dől, ekkor *ferdeségi együtthatója pozitív szám:* $\gamma_{skewness} > 0$. (Általában ilyen a kisebb szilárdságú anyagok szilárdsági eloszlása.)

Balra ferde eloszlás: Ha az eloszlás gyakorisági görbéje hosszan *balra elnyúlik*, akkor azt mondjuk, hogy balra dől, ekkor *ferdeségi együtthatója negatív* szám: $\gamma_{skewness} < 0$. (Általában ilyen a nagyobb szilárdságú anyagok szilárdsági eloszlása.)

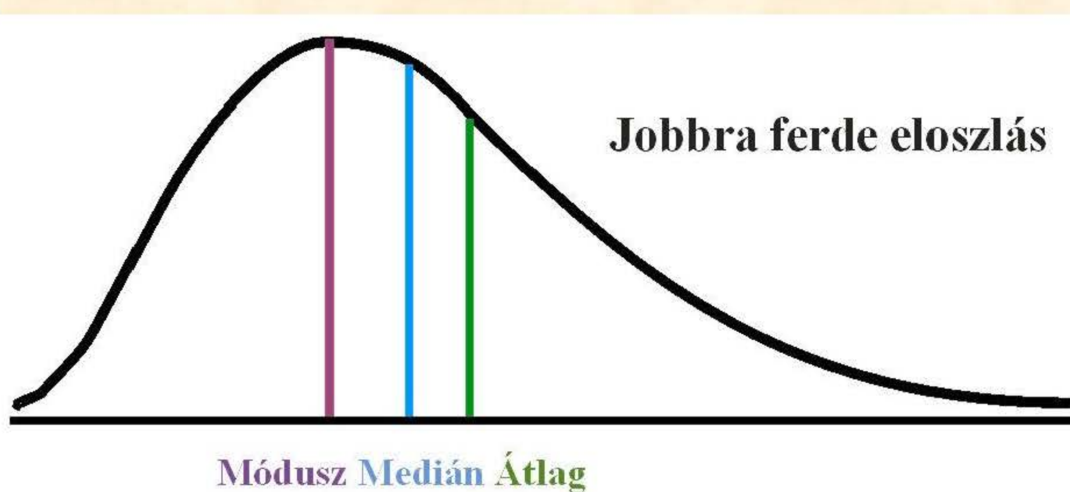

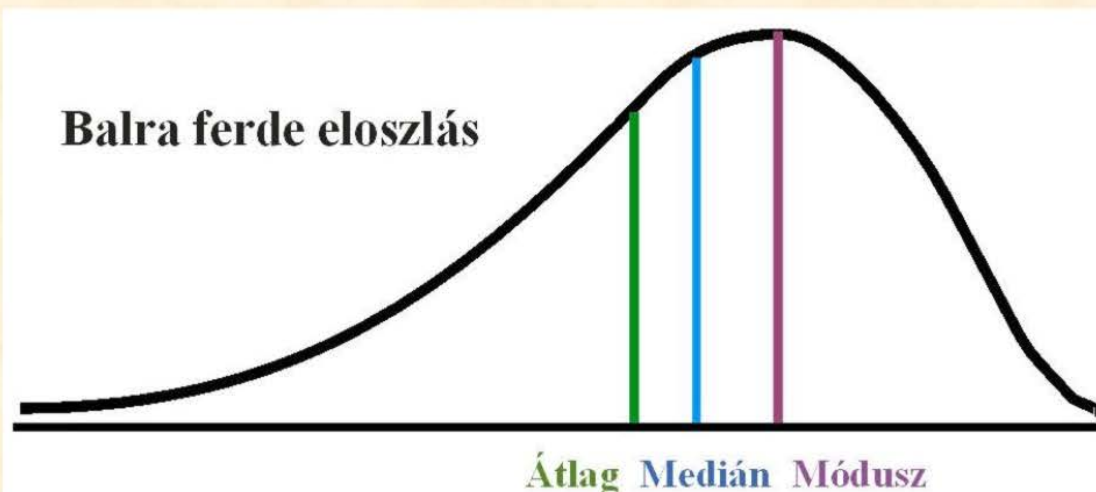

Néhány fogalom (6)

Módusz – medián – átlag (várhatóérték) viszonya *ferde eloszlás* esetén:

- **Ferde eloszlás esetén a medián (középső valószínűségi változó) a gyakorisági görbe csúcsától – a módusztól – a ferdeség irányába esik.**
- **A medián mindig a módusz és a számtani átlag (várhatóérték) közé esik.**
- **Jobbra ferde eloszlás esetén a számtani átlag (várhatóérték) nagyobb, mint a medián (*Me*): $m > Me$**
- **Balra ferde eloszlás esetén a számtani átlag (várhatóérték) kisebb, mint a medián (*Me*): $m < Me$**

Magyarországon 1980-2002 között, az MSZ 4720-2:1980 szabvány szerint a beton nyomószilárdságának jellemző értékét (küszöbértékét, R_k) a beton nyomószilárdsági eloszlása ferdeségének feltételezésével (*k* tényező) számítottuk ki.

3.5.2. A nyomószilárdság ellenőrzésénél a vizsgálati eredmények R_k jellemző értékét az

$$R_k = R_m - k \cdot t \cdot s$$

Szórás

Student tényező

kifejezéssel kell meghatározni, ahol

R_m a vizsgálati eredmények átlaga,

k a szilárdság eloszlásának típusát figyelembevevő, a vizsgálati eredmények átlagától függő tényező, mely az 1. táblázatból vehető.

Számítógép alkalmazása esetén k értékét az alábbi kifejezésből kell meghatározni:

$$k = 0{,}540 + 0{,}1027 \sqrt{R_m}$$

ahol R_m értékét N/mm^2 dimenzióban kell behelyettesíteni.

A k tényező értékei

1. táblázat

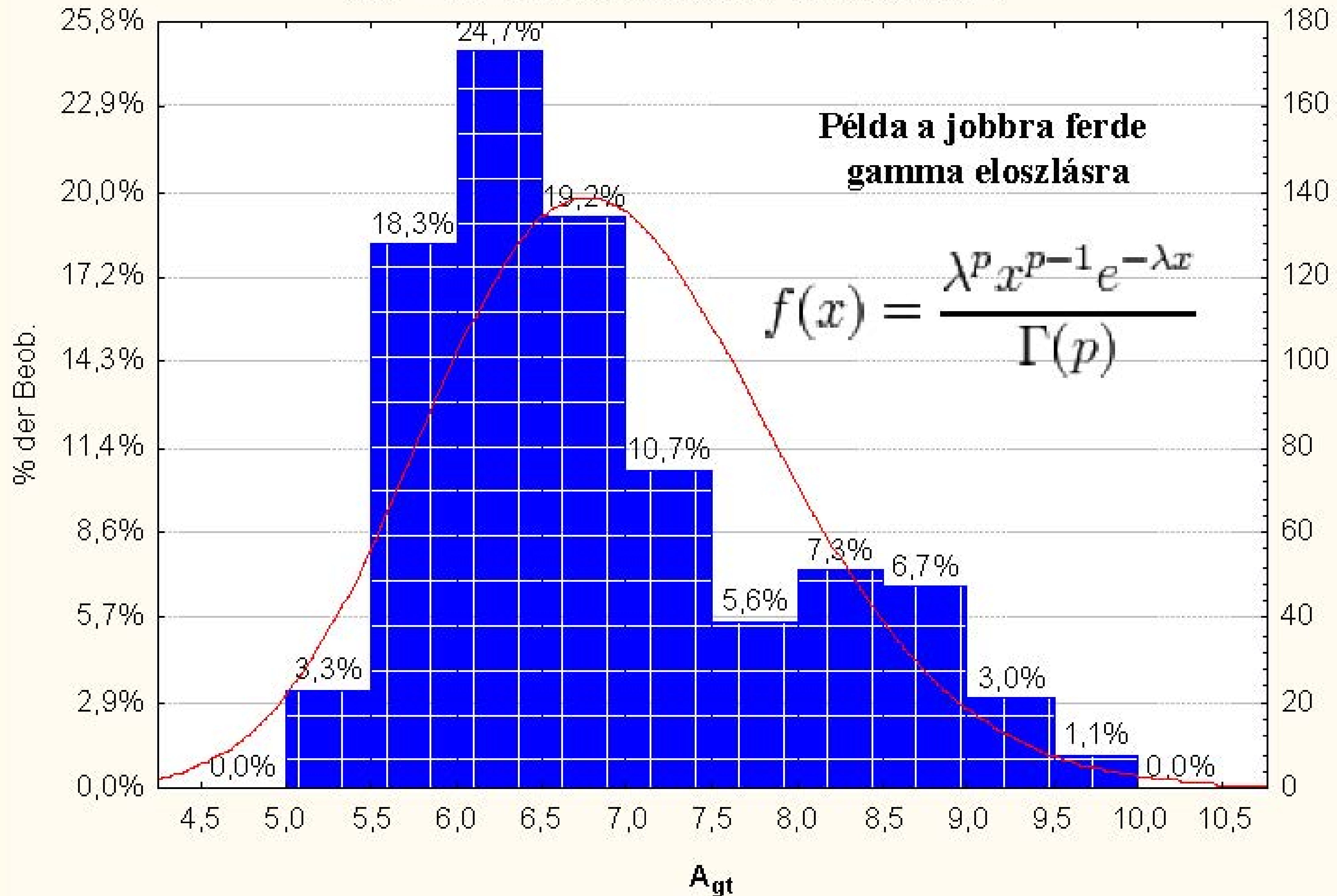
	Jobbra ferde				Szimmetrikus	Balra ferde			
R_m N/mm^2	5	7	10	14	20	28	40	50	56
k	0,77	0,81	0,87	0,92	1,00	1,08	1,19	1,27	1,31

Megjegyzés: A táblázatban nem szereplő közbenső értékek arányos közbeiktatással határozhatók meg.

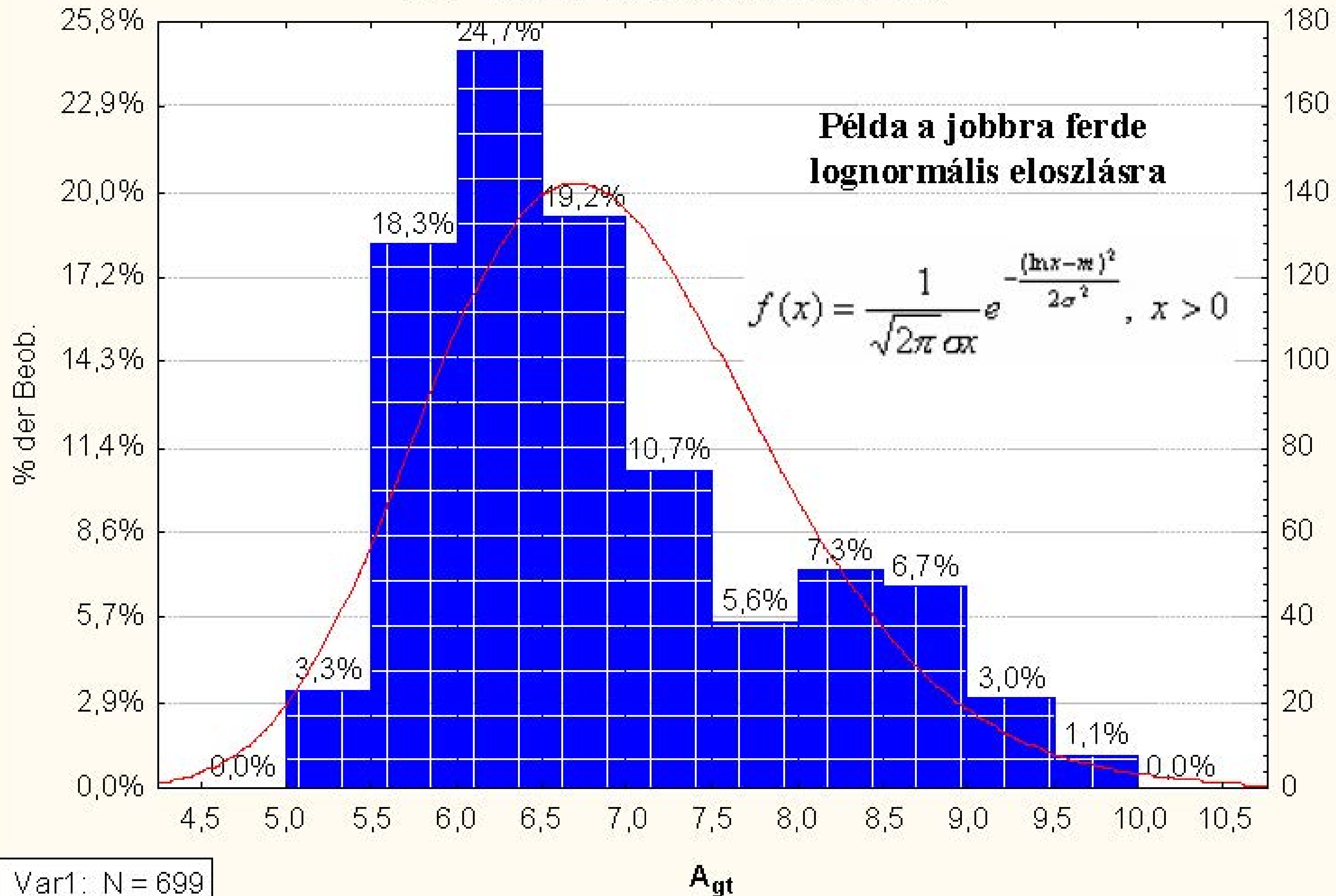
Számpélda a vizsgálati eredmények eloszlása ferdeségének figyelembevételére a k tényezővel

Beton próbatestek vizsgálati eredménye			
Nyomószilárdság N/mm^2	Értékelés a régi, ma már érvénytelen MSZ 4719:1982 és MSZ 4720/2:1980 szabvány alapján		
32,8			
35,1	Eloszlás tényező:	$k = 1{,}125$	
31,9	Student tényező:	$t = 2{,}015$	
34,2	$k \cdot t \cdot s$ szorzat =	5,1	
28,7	Jellemző érték: $R_k =$		
31,7	$= R_m - k \cdot t \cdot s = 27{,}3\ N/mm^2$		
$R_m =$ 32,4 átlag	Megfelel, ha a megkövetelt minősítési érték: $R_{k,nom} = 25\ N/mm^2$		
$s =$ 2,24 szórás			

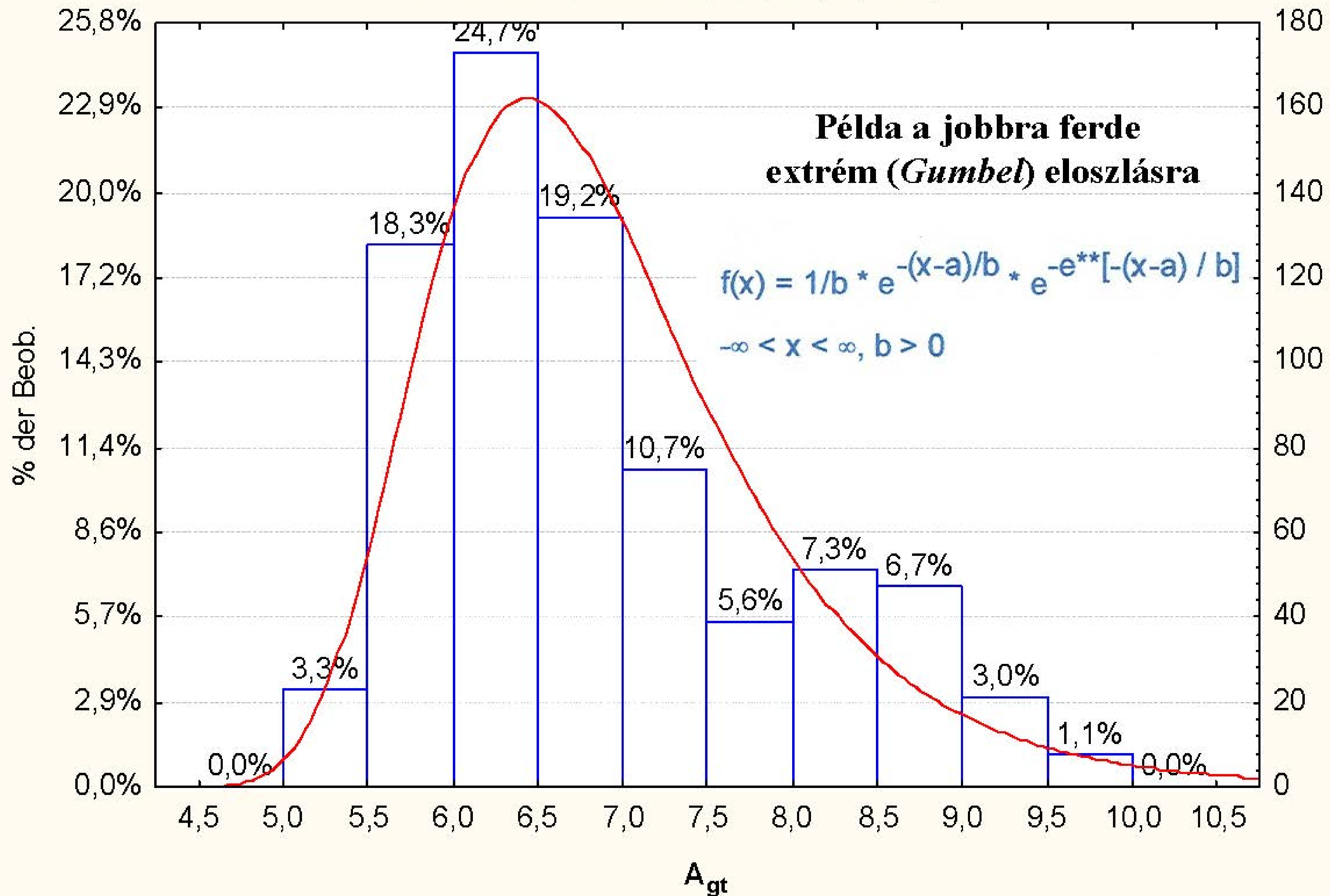
A példa beli vizsgálati eredmények eloszlása balra (a kisebb szilárdságok tartománya felé) ferde.

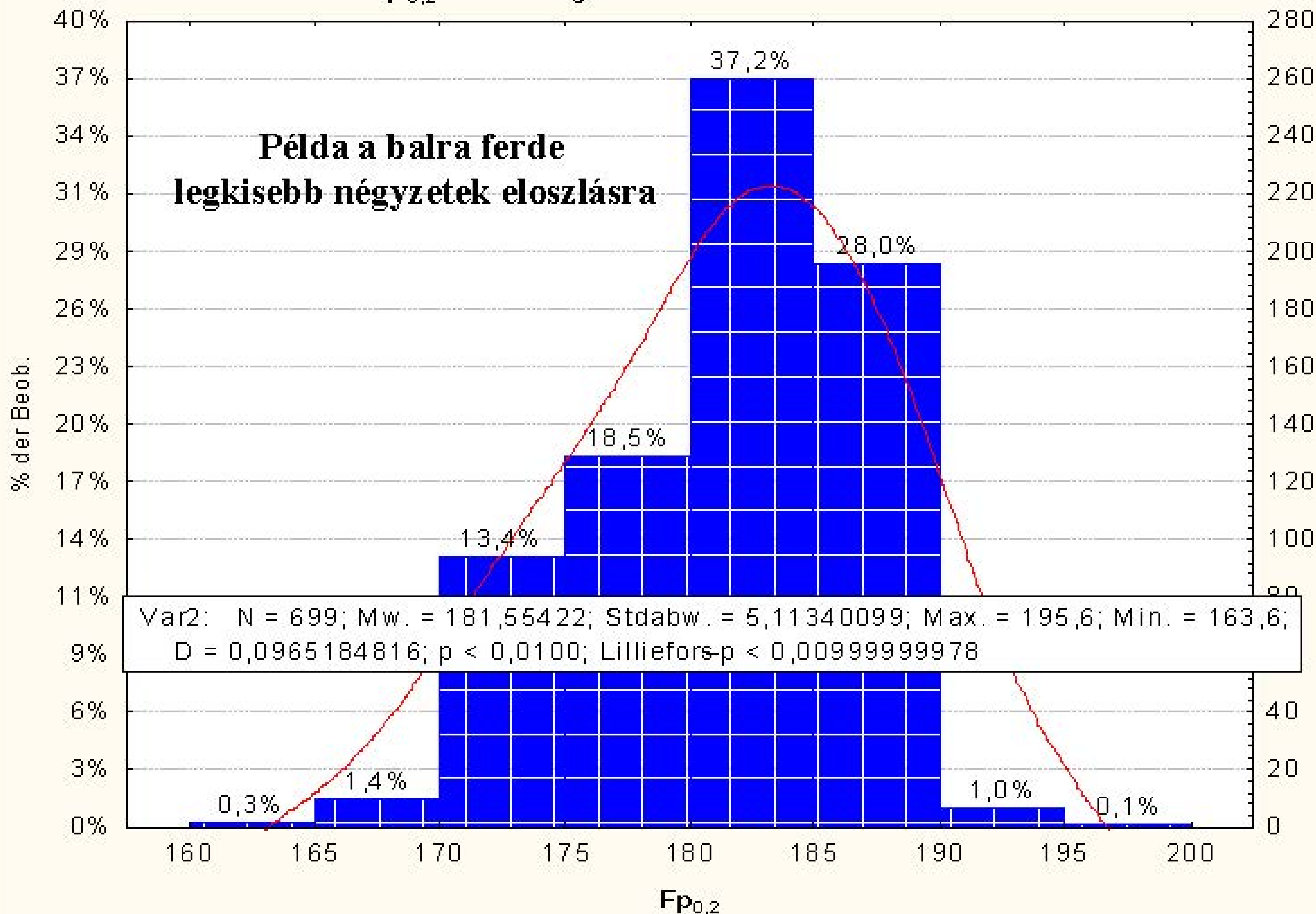

Histogramm (Tabelle2 in Arbeitsmappe1.stw 699v*699c)
Var1 = 699*0,5*gamma(x/0,1494; 46,2111)/0,1494
Példa a jobbra ferde gamma eloszlásra
$f(x) = \frac{\lambda^p x^{p-1} e^{-\lambda x}}{\Gamma(p)}$
% der Beob.
25,8%
22,9%
20,0%
17,2%
14,3%
11,4%
8,6%
5,7%
2,9%
0,0%
180
160
140
120
100
80
60
40
20
0
0,0%
3,3%
18,3%
24,7%
19,2%
10,7%
5,6%
7,3%
6,7%
3,0%
1,1%
0,0%
4,5
5,0
5,5
6,0
6,5
7,0
7,5
8,0
8,5
9,0
9,5
10,0
10,5
A_{gt}

Histogramm (Tabelle2 in Arbeitsmappe1.stw 699v *699c)
Var1 = 699*0,5*lognorm(x; 1,921; 0,1456)
Példa a jobbra ferde lognormális eloszlásra
$f(x)=\frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma x}e^{-\frac{(\ln x-m)^2}{2\sigma^2}},\ x>0$
% der Beob.
25,8%
22,9%
20,0%
17,2%
14,3%
11,4%
8,6%
5,7%
2,9%
0,0%
180
160
140
120
100
80
60
40
20
0
0,0%
3,3%
18,3%
24,7%
19,2%
10,7%
5,6%
7,3%
6,7%
3,0%
1,1%
0,0%
4,5
5,0
5,5
6,0
6,5
7,0
7,5
8,0
8,5
9,0
9,5
10,0
10,5
A_{gt}
Var1: N = 699

Histogramm (Tabelle2 in Arbeitsmappe1.stw 699v*699c)
Var1 = 699*0,5*extreme(x; 6,426; 0,7925)
Példa a jobbra ferde
extrém (Gumbel) eloszlásra
f(x) = 1/b * e-(x-a)/b * e-e**[-(x-a) / b]
-∞ < x < ∞, b > 0
% der Beob.
25,8%
22,9%
20,0%
17,2%
14,3%
11,4%
8,6%
5,7%
2,9%
0,0%
180
160
140
120
100
80
60
40
20
0
0,0%
3,3%
18,3%
24,7%
19,2%
10,7%
5,6%
7,3%
6,7%
3,0%
1,1%
0,0%
4,5
5,0
5,5
6,0
6,5
7,0
7,5
8,0
8,5
9,0
9,5
10,0
10,5
Agt

Histogramm (Tabelle2 in Arbeitsmappe1.stw 699v*699c)
Fp0,2 = Distanz-gewichtete kleinste Quadrate
Példa a balra ferde
legkisebb négyzetek eloszlásra
% der Beob.
Fp0,2
37,2%
28,0%
18,5%
13,4%
1,4%
0,3%
1,0%
0,1%
Var2: N = 699; Mw. = 181,55422; Stdabw. = 5,11340099; Max. = 195,6; Min. = 163,6;
D = 0,0965184816; p < 0,0100; Lilliefors-p < 0,00999999978

Regressziós közelítés a legkisebb hibanégyzet összegek módszerével

Egyenes együtthatóinak kétismeretlenes egyenletrendszere

$$y = a * x + b$$

← **Ez a függvény alak**

Elnevezések:

$(y_i - y)$ = hiba

$(y_i - y)^2$ = hibanégyzet

$\Sigma(y_i - y)^2$ = hibanégyzet összeg

$$F = \sum (y_i - y)^2 = \sum (y_i - a * x_i - b)^2 \Rightarrow \min$$

Módszer neve ezért:

Legkisebb hibanégyzet összegek módszere

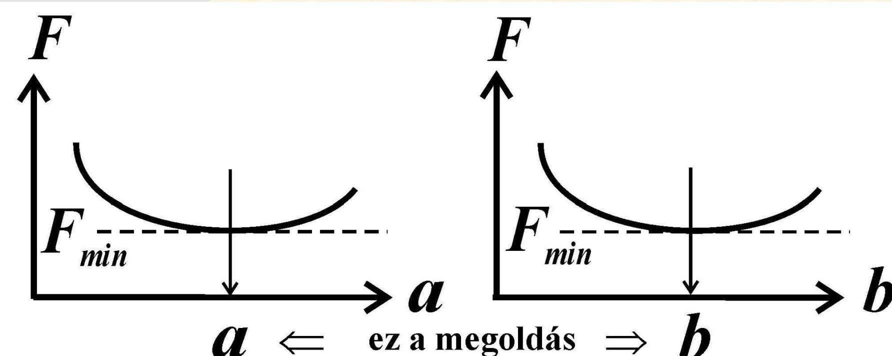
$$\frac{\partial F}{\partial a} = -2 * \sum (y_i - a * x_i - b) * x_i = 0$$

$$\frac{\partial F}{\partial b} = -2 * \sum (y_i - a * x_i - b) = 0$$

Az *F* hibanégyzet összeg függvénynek ott van szélső értéke, esetünkben minimuma, ahol a deriváltjainak (∂*F*/∂*a* és ∂*F*/∂*b*) az értéke zérus (érintője vízszintes):

$$\sum x_i * y_i - a * \sum x_i^2 - b * \sum x_i = 0$$

$$\sum y_i - a * \sum x_i - b * n = 0$$

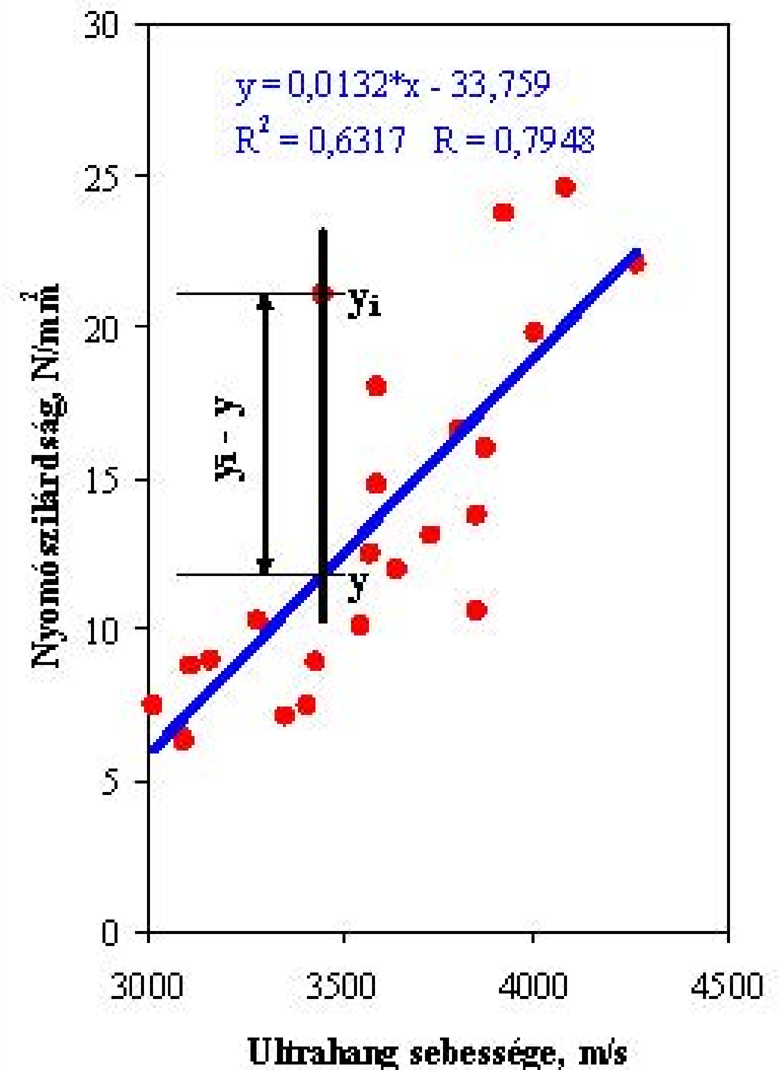
Regressziós közelítés egyenessel

$$D = \begin{vmatrix} \sum x^2 & \sum x \\ \sum x & n \end{vmatrix}$$

$$D_a = \begin{vmatrix} \sum x*y & \sum x \\ \sum y & n \end{vmatrix}$$

$$D_b = \begin{vmatrix} \sum x^2 & \sum x*y \\ \sum x & \sum y \end{vmatrix}$$

$$a = \frac{D_a}{D} \qquad b = \frac{D_b}{D}$$

Meghatározandó részmennyiségek: Σx_i Σx_i^2 Σy_i $\Sigma x_i * y_i$

Másodfokú parabola együtthatóinak háromismeretlenes egyenletrendszere

$$y = a * x^2 + b * x + c$$

← Ez a közelítő függvény alakja

$$F = \sum \left(y_i - y\right)^2 = \sum \left(y_i - a * x_i^{\,2} - b * x_i - c\right)^2 \Rightarrow \min$$

$$\frac{\partial F}{\partial a} = -2 * \sum \left(y_i - a * x_i^{\,2} - b * x_i - c\right) * x_i^{\,2} = 0$$

$$\frac{\partial F}{\partial b} = -2 * \sum \left(y_i - a * x_i^{\,2} - b * x_i - c\right) * x_i = 0$$

$$\frac{\partial F}{\partial c} = -2 * \sum \left(y_i - a * x_i^{\,2} - b * x_i - c\right) = 0$$

Regressziós közelítés másodfokú parabolával

$$\sum x_i^2 * y_i - a * \sum x_i^4 - b * \sum x_i^3 - c * \sum x_i^2 = 0$$

$$\sum x_i * y_i - a * \sum x_i^3 - b * \sum x_i^2 - c * \sum x_i = 0$$

$$\sum y_i - a * \sum x_i^2 - b * \sum x_i - c * n = 0$$

$$D = \begin{vmatrix} \sum x_i^4 & \sum x_i^3 & \sum x_i^2 \\ \sum x_i^3 & \sum x_i^2 & \sum x_i \\ \sum x_i^2 & \sum x_i & n \end{vmatrix}$$

$$D_a = \begin{vmatrix} \sum x_i^2 * y_i & \sum x_i^3 & \sum x_i^2 \\ \sum x_i * y_i & \sum x_i^2 & \sum x_i \\ \sum y_i & \sum x_i & n \end{vmatrix}$$

$$D_b = \begin{vmatrix} \sum x_i^4 & \sum x_i^2 * y_i & \sum x_i^2 \\ \sum x_i^3 & \sum x_i * y_i & \sum x_i \\ \sum x_i^2 & \sum y_i & n \end{vmatrix}$$

$$D_c = \begin{vmatrix} \sum x_i^4 & \sum x_i^3 & \sum x_i^2 * y_i \\ \sum x_i^3 & \sum x_i^2 & \sum x_i * y_i \\ \sum x_i^2 & \sum x_i & \sum y_i \end{vmatrix}$$

$$a = \frac{D_a}{D} \qquad b = \frac{D_b}{D} \qquad c = \frac{D_c}{D}$$

Meghatározandó részmennyiségek: Σx_i Σx_i^2 Σx_i^3 Σx_i^4
Σy_i $\Sigma x_i * y_i$ $\Sigma x_i^2 * y_i$

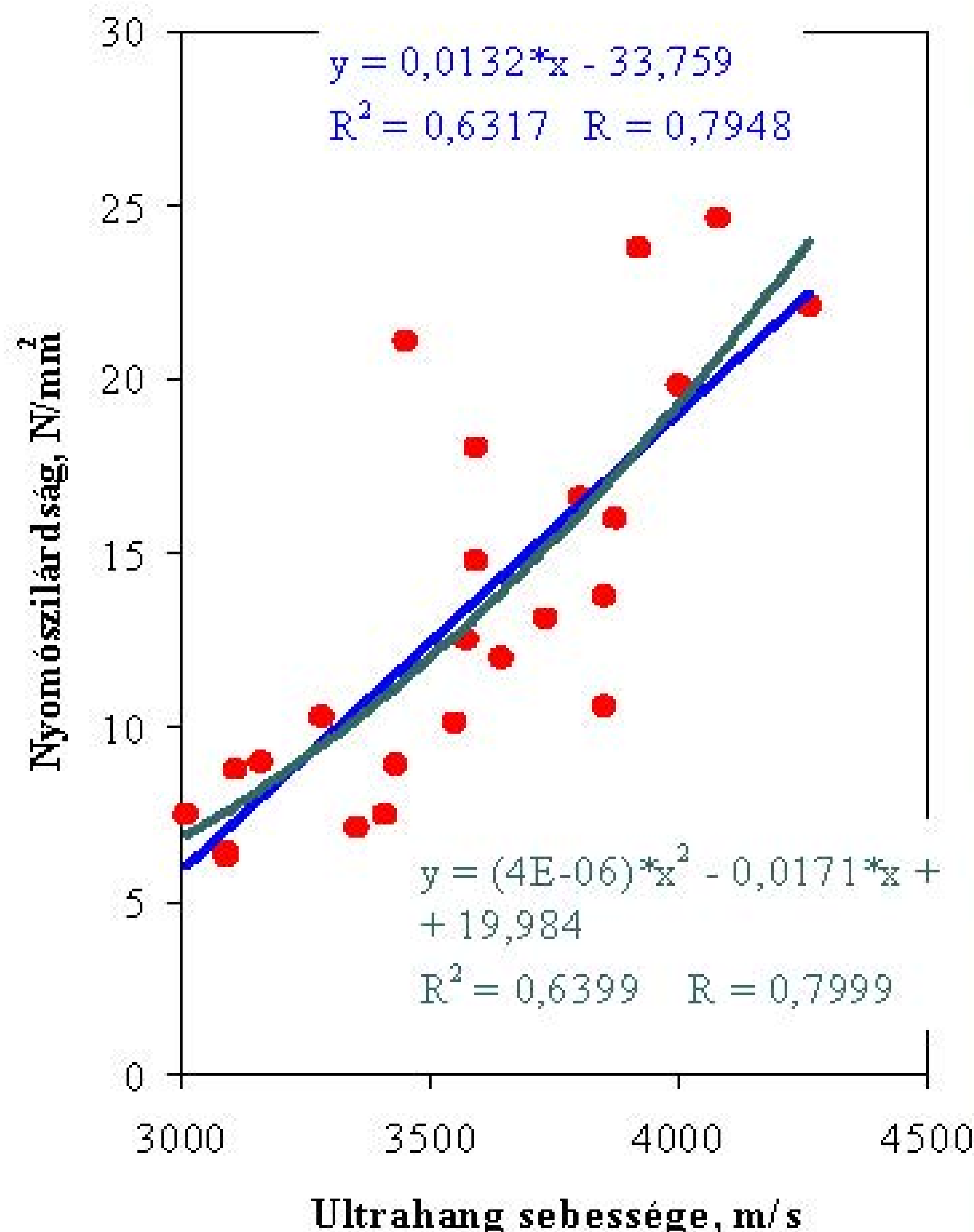
A közelítés pontosságáról a korrelációs együttható (egyenes esetén), illetve a korrelációs index (görbe esetén) ad felvilágositást.

Mennél pontosabb a közelítés, az *R* korrelációs együttható, illetve index annál nagyobb és értéke mind inkább tart az 1,0-hez:

$$R \rightarrow 1{,}0$$

$$R = \sqrt{1 - \frac{\sum (y_i - y)^2}{\sum \left(y_i - \frac{\sum y_i}{n} \right)^2}}$$

A korrelációs együtthatót, illetve indexet az irodalomban *I*-vel is jelölik.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMÜKET